

No.	EU Cultural Landscape Element	Deutschland Kulturlandschaftselement	Polska Element krajobrazu kulturowego	România Element de poiese culturală	Україна Елементи культурного ландшафту
1.	Abandoned village or dwelling <ul style="list-style-type: none"> Definition Character/shape Importance 	Wüstung <ul style="list-style-type: none"> Definition Kennzeichen/Gestalt Bedeutung 	Ruina <ul style="list-style-type: none"> Definicja Cechy/forma Znaczenie 	Țelină, paragină <ul style="list-style-type: none"> Definiție Caracteristici/formă Însemnatate 	Руїна <ul style="list-style-type: none"> Визначення Ознака/Форма Значення
	<p>Former settlement sites (abandoned villages) or abandoned fields; age: late medieval phase of village abandonment (14th-15th centuries) or more recent; causes: epidemics, wars, feuds, relocation, etc.</p> <p>Traces survive most commonly in woodland and grassland areas (ridge and furrow, lynchets, ruins); on fields, evidence in the form of broken settlement remains (especially broken crockery, remains of bricks); old field maps and field names can provide additional indications.</p> <p>Valuable as historical evidence of settlement patterns, cultural monument.</p>	<p>Ehemalige Siedlungsstätten (Dorfwüstungen) oder aufgegebene Fluren (Flurwüstungen); Alter: Spätmittelalterliche Wüstungsperiode (14./15. Jh.) oder jünger; Ursachen: Seuchen, Kriege, Fehden, Umsiedlungen etc.</p> <p>Spuren sind bevorzugt unter Wald und auf Grünland erhalten (Wölbäcker, Terrassenräcker, Mauerreste); auf Äckern Nachweis durch Siedlungsbefall (insbesondere Tonscherben, Ziegelreste); Lokalisierung auch durch alte Flurkarten und Flurnamen möglich.</p> <p>Hoher siedlungsgeschichtlicher Zeugniswert, Kulturdenkmal.</p>	<p>Byłe miejsca siedliskowe (ruina wiejska) lub porzucone pola (odlogi); występowanie: późny okres średniowiecza, okres wyniszczających zjawisk i wydarzeń (przeliom XV i XVI w.); Przyczyna: epidemia, zaraza, wojny, przesiedlenia, itd.</p> <p>Ślady zachowały się przede wszystkim na skraju lasów i na terenach zielonych (uprawa wypukła, uprawa tarasowa, resztki murów); pozostałości na terenach rolnych w formie pozostałości po siedliskach (szczególnie gliniane skorupy, resztki cegieli); lokalizacja możliwa również dzięki mapom polnym i nazwom ról.</p> <p>Duże znaczenie dla historii osadnictwa, pomnik kultury.</p>	<p>Foste locuri cu așezări sau terenuri de cultură abandonate; Vârstă: evul mediu târziu (sec. 14/15) sau mai noi; cauze: molime, război, certuri, strămutări etc.</p> <p>Urmele se păstrează mai ales sub pădure sau pătune (câmpuri terasate, resturi de ziduri); pe ogoare dovada prin resturi de populare (cioburi de lut, resturi de cărămizi); localizarea rezultă și din hărți și toponime.</p> <p>Valoare ridicată de atestare pentru istoria culturii; monument cultural.</p>	<p>Колишні оселі (сільський безлад) або надавані поля (польовий безлад); поширення: час пізнього середньовіччя, час безладу (перепол XV і XVI ст.); причина: епідемія, зараза, війни, перенаселення тощо.</p> <p>Ознака: видимі сліди передовсім на зубочі лісів і на місцевостях трав'янистих (обробіток терасами, рештки мурів); рештки осель (глиняні завалища, рештки цеглі); локалізація можлива за допомогою польових карт і назв поля.</p>

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Paragină la Roșia Montana, jud. Alba (FH Erfurt; R. Heinrich 2007)

www.travelua.com.ua/kiev_pirogovo.html

2.

Avenue, allée

- French: "allée", a street or path with a line of trees on one or both sides; popular means of park and garden design during the Baroque; proliferation in the open countryside since the end of the 18th century through the creation of → chaussées (function: landscape beautification, orientation, shade, protection against wind or snow, harvest [fruit]).

Allee

- Dense or more open avenues with or without vaulting canopy over the road, typically deciduous tree (oak, lime, maple, beech, chestnut, plane, birch), fruit trees on secondary roads and country paths.
- High aesthetic value for the landscape; high rarity and endangerment.

Aleja

www.zlocieniec.gawex.pl/dipk/dpk_flora.html

- Französisch: „Baumgang“; mit Bäumen ein- oder beidseitig gesäumte Straße oder Weg; beliebtes Mittel der Park- und Gartengestaltung im Barock; Verbreitung in der freien Landschaft seit Ende 18. Jh. durch die Anlage von → Chausseen (Funktion: Landschaftsverschönerung, Orientierungshilfe, Schattenspender, Wind- und Schneeschutz, Nahrungsspender [Obst]).
- Offene/geschlossene Allee ohne/mit gewölbeähnlichem Kronendach über der Straße, bevorzugt Laubbaumalleen (Eichen, Linden, Ahorn, Buchen, Kastanien, Platanen, Birken), Obstbaumalleen an Nebenstraßen und Feldwegen.
- Hoher Landschaftsästhetikwert; hoher Seltenheits- und Gefährdungsgrad.

Ale

Alee la sud de Huedin, jud. Cluj (N. Baciu 2007)

- În limba franceză cordor cu copaci, străzi sau drumuri mărginite pe o parte sau ambele de copaci, în perioada barocă mojloc îndrăgit de modelare a parcuriilor și grădinilor, răspândire în peisajul liber începând cu sfârșitul secolelui al 18-lea prin → Ŝosele. Funcția: înfrumusețarea peisajului, ajutor în orientare, adumbritor, protecție contra vântului și zăpezii, donator de hrănă (fructe).
- Alee închise/deschise cu sau fără boltă de coronament deasupra străzii, preferabil aleea de foioase (de ey. Stejari, tei, arări, fagi, castane, plătani, mesteceni), aleea de pomi fructiferi la drumuri laterale și de câmp. Înaltă valoare de atestare istorică (modul de gospodărire, drepturi de moștenire), ridicat grad de raritate și de pericolitate, ridicată valoare în estetică peisajului.
- Valoare ridicată a esteticii peisajului, grad ridicat de raritate și pericolitate.

Власні фото Процік Михайла Теодоровича

- З французького: «коридор з дерев» з деревами по одній або по обидвох сторонах вулиці чи дороги. Популярний спосіб формування парків і скверів в часи бароко. В ландшафті поширені в XVIII ст. у вигляді комплексних шосе (функції: покращення ландшафту, допомога в орієнтації, дарувальник тіней, охорона перед вітром і снігом, постачальник продуктів і плодів).
- Ознака: відкриті/замкнені алеї з/без скелепіння, створеного кронами дерев понад дорогою; переважають алеї листяних дерев (дуби, липи, клени, буки, кінські каштани, берези), алеї фруктових дерев на узбіччях вулиць і біля польових доріг.

Battlefield, historical

- Place of armed confrontation connected with death, violence and human suffering; often marks a turning point in history.
- Generally no visible damages; the respective event is often inscribed in the collective memory of the population; war monuments, memorials and museums keep the memory alive.
- High cultural value, characterises the distinctiveness of a landscape, tourism potential.

Schlachtfeld, historisch**Pole bitwy, historyczne**

Józef Chełmoński „Modlitwa przed bitwą”

- Stätte kriegerischer Auseinandersetzung verbunden mit Tod, Gewalt und menschlichem Leid; markiert oft Wendepunkte der Geschichte.
- I.d.R. keine sichtbaren Zerstörungen; assoziativ verankert im kollektiven Gedächtnis der Bevölkerung; Kriegsdenkmäler, Gedenksteine und Museen halten die Erinnerung wach.
- Hoher kulturgeschichtlicher Zeugniswert, prägt die Unverwechselbarkeit einer Landschaft, Tourismuspotenzial.

- Miejsca konfrontacji wojennych, połączone ze śmiercią, przemocą i ludzkim cierpieniem; stanowiły często przełomowe momenty historii.
- Z reguły brak widocznych zniszczzeń; asocjatywnie zakotwiczone w świadomości zbiorowej społeczeństwa; pomniki wojenne, miejsca pamięci i muzea zachowują pamięć o tych wydarzeniach.
- Duże znaczenie kulturowe; odzwierciedla niepowtarzalność krajobrazu; potencjał turystyczny.

Câmp istoric de lupte

Cimitirul eroilor și monumentul pe câmpul de luptă de la Oarba de Mureș (www.culturalromtour.com)

- Locuri unor confruntări războinice, legate de moarte, fortă și durere umană; marchează adesea modificarea istoriei.
- Teritoriile de regulă fără distrugeri vizibile, anorate asociativ în memoria colectivă a populației; monumente de război, pietre memoriale și muzeu păstrează via amintirea.
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria culturii, determină inconfundabilitatea unui peisaj, potențial turistic.

Історичне поле битви

Власні фото Ільків Тараса Ярославовича

- Місця, визначені воєнними діями, позначені смертю, перемогою і людським терпінням; позначені як переломні пункти історії.
- Ознака: звичайно видно понищення, які асоціативно проникли в суспільну свідомість людей; пам'ятки воєнні, місця пам'яті і музеї, що зберігають пам'ять про ці події.

4.

Beehive, apiary

- Breeding and keeping of honey bees, mostly secondary income for farmers/rural workers, originally, the honey from forest bees in hollow trees was harvested; later housing in beehives (basket beehives/bee skeps); uses: beeswax for candles, honey as a sweetener; pollination of crops.

Imkerei

- Beehives, bee skeps (baskets) and racks (covered wooden shelves to stand beehives), bee meadows (planting of trees or hedges, which are particularly attractive to the bees, for example, lime trees, acacia)
- Limited historical cultural value as most ancient relics no longer exist; high ecological potential

Pasieka

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Zucht und Haltung von Honigbienen, zumeist im bäuerlichen Nebenerwerb; ursprünglich wurden Waldbienen in hohlen Baumstämmen abgeerntet (Zeidlerei); später Unterbringung in Bienenköpfen (Korbimkerei); Verwendung: Bienenwachs für Kerzen, Honig als Süßstoff; Bestäubung von Nutzpflanzen.
- Bienenkörbe, Bienenhäuser und -zäune (Immenzäune = überdachte Regalreihen aus Holz zum Aufstellen von Bienenköpfen), Bienenweide (Pflanzung von Bäumen oder Hecken, die sich zur Bienenweide besonders eigneten, z.B. Linden, Akazien).
- Kulturhistorischer Zeugniswert eingeschränkt, da alte Relikte meist nicht mehr erhalten sind; hohes ökologisches Potenzial.

Apicultura

Stupi de albine lângă Dealu Negru, jud. Cluj (N. Baciu 2007)

Пасіка

Власні фото Процік Михайла Теодоровича

- Годівля медових бджіл, найчастіше в селянському господарстві; первісні лісові бджоли жили в порожніх стовбурах дерев; пізніше поміщені у вулики; використання: бджолиний віск використовували для виготовлення свічок; мед як солодощі, пилок з рослин.
- Ознака: вулики, промисловий ряд стелажів з дерева як вуликов, „бджолине пасовисько“ (дерева або живоплоти, які можна використати, напр., липи, акації).

5.

Border, boundary stone

- Political administrative dividing lines (political borders, customs borders, settlement and field boundaries, property boundaries, etc.); historical borders were precisely measured and sometimes physically demarcated; dividing lines between cultural areas (differences in language or dialect, cultural traditions, etc.).
- Boundary line marked by boundary stones, boundary trees, hedges, walls, ditches, → entrenchments or natural boundaries such as rivers, ridges, moors.
- High relevance for cultural landscape (differences in language and dialect, settlement and field systems, cultural traditions).

Grenze, Grenzstein

- Politisch-administrative Trennlinien (politische Grenzen, Zollgrenzen, Siedlungs- und Flurgrenzen, Eigentumsgrenzen etc.); schon historische Grenzen wurden genau vermessen und ggf. befestigt; kulturlandschaftliche Trennlinien (Unterschiede in Sprache oder Mundart, in kulturellen Traditionen, etc.).
- Verlauf markiert durch Grenzsteine, Grenzbäume, Grenzhecken, Grenzwälle, Grenzgräben, → Landwehren, natürliche Grenzlinien (bspw. Fließgewässer, Bergrücken, Moore).
- Hohe kulturlandschaftliche Relevanz (Unterschiede in Sprache und Mundart, Siedlungen und Fluren, kulturellen Traditionen).

Granica, granicznyk

www.zabytki.portalion.pl/bazylika/bazylika-pl.html

- Polityczno-administracyjna linia dzieląca (granica polityczna, celna, siedliskowa i rolna, własności, itd.) już historyczne granice była dokładnie wytyczona i ewentualnie umocnione; linia oddzielająca krajobrazy kulturowe (różnice w mowie lub dialekcie, w tradycji kulturowej, itd.).
- Przebieg oznaczony przez graniczniki, drzewa graniczne, żywopłoty, wały, rowy, → strażnice, granice naturalne (przykładowo koryta rzeki, szczyty gór, bagna).
- Duże znaczenie kulturowo-krajobrazowe (zróżnicowanie w mowie i dialekcie, siedliskach i polach, tradycji kulturowej).

Graniță, piatră de hotar

Piatra de hotar la Beba Veche (captura www.protv.ro)

- Linii de separare politico-administrativă (granițe politice, granițe vamale, limite de hotar, limite de proprietate etc.); deja în timpuri istorice granițele au fost măsurate exact și ev. înțărite
- Delimitări ale peisajelor culturale (deosebiri de limbă sau dialect, a tradițiilor culturale etc.).
- Traseul marcat prin pietre, copaci, garduri vii, valuri, sănături de hotar, limite naturale (de ex. ape curgătoare, culmi mlaștini).
- Relevantă culturală ridicată (deosebiri în limbă și dialecte, aşezări și hotare, viață culturală).

Кордон, межа, межовий стовп

www.travelua.com.ua/kiev_pirogovo.html

- Кордон: політично-адміністративна лінія, яка ділить держави, історичні кордони були ретельно виміряні і зміцнені.
- Межа: лінія, що ділить поселення, регіони, власність, культурні ландшафти (за різницю в мові чи дialektах, в культурній традиції тощо).
- Ознака: проходження визначене межовими стовпами, деревами, живоплотами, валами, ровами → оборона країни, натуральні кордони чи межі (русло ріки, пасма гір, болото).

6.

Bridge

- Traffic structure for crossing obstacles (water courses, valleys, other routes, etc.).
- Until the 19th century stone and wood were the most important building materials, cast iron followed later; differentiation according to building material into wood, stone, steel, and concrete bridges as well as according to structural principle into fixed (arched, girder, plate, suspension, box frame bridges) and movable bridges (swing, swivel, lift, drawbridge, folding, rolling, or extending).
- High relevance as historical evidence of transport technology.

Brücke

Most

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Verkehrsbawerk zur Überwindung von Hindernissen (Gewässer, Täler, andere Trassen etc.).
- Bis zum 19. Jh. waren Stein und Holz die wichtigsten Baustoffe, später kam Gusseisen hinzu; Unterscheidung nach Baumaterial in Holz-, Stein-, Stahl-, und Betonbrücken sowie nach Konstruktionsprinzip in feste (Bogen-, Balken-, Platten-, Hänge-, Rahmenbrücken) und bewegliche Brücken (Dreh-, Hub-, Zug-, Klapp-, Roll-, Schiebebrücken).
- Hoher verkehrshistorischer Zeugniswert.

Pod

Pod la Arcalia, jud. Bistrița-Năsăud (FH Erfurt 2007)

- Budowla komunikacyjna, służąca pokonywaniu przeszkód (wody, doliny, inne szlaki, itd.).
- Do XIX w. drewno i kamień stanowiły podstawowy surowiec do budowy mostów, później zaczęto stosować stal; pod względem materiałów budowlanych stosowanych do wznoszenia mostów rozróżniamy mosty na drewniane, kamienne, stalowe i betonowe, natomiast pod względem zasad konstrukcyjnych rozróżniamy mosty stałe (lukowe, belkowe, płytowe, wiszące, ramowe) i ruchome (obrotowe, zwodzone, przeciagane, składane, zwijane, przesuwane).
- Ważne świadectwo historii komunikacji.
- Construcție din domeniul circulației pentru depășirea unor obstacole (ape, văi, alte cai etc.).
- Până în sec. 19 cele mai importante materiale de construcții au fost piatra și lemnul, mai târziu li s-a adăugat fonta; după materialul de construcție se deosebesc poduri din piatră, lemn, oțel, beton, iar după principiile de construcție poduri fixe (în arc, cu grinzi, din plăci, suspendate, în cadrul) și mobile (rotative, plutitoare, rabatabile, basculante, rulante, glisante).
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria circulației.

Власні фото Процук Михайла Теодоровича

7.

Castle

- A fortified structure for defence and as a seat of nobility; for control of strategically important roads, borders and economic centres; early forms from prehistoric times, proliferation in the high and Late Middle Ages; key element in laying territorial claims to the countryside and urban settlements.
- In the protective zone, differentiation between the hilltop part (mostly on rock outcrops) and the lower part (usually by the river or moat); fortifications include trenches, walls or palisades, massive stone buildings with battlements, battlement walkways and arrow slits.
- Important testimony of a country's history, high tourism potential.

Burg, Burganlage

Warownia, miejsce warowne

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Cetate

Cetatea tărțnească de la Râșnov, jud. Brașov
(www.tripper.ro/img/galerie/Partea%20exteriora%20a%
20cetatii%20Rasnov.jpg)

Фортеця

www.castles.com.ua/pnivzamok.html

- Befestigtes Bauwerk zur Verteidigung sowie als Adelssitz; Kontrolle strategisch wichtiger Straßen, Grenzen und Wirtschaftszentren; Frühformen aus vorgeschichtlicher Zeit, Blütezeit im Hoch- und Spätmittelalter; Kernelemente des herrschaftlichen Landesausbaus und städtischer Siedlungen.
- In Schuttlage, Unterscheidung von Höhenburgen (meist auf Bergspornen), Niederungsburgen (meist an Flussübergängen; Wasserburgen von Wassergräben umgeben); Befestigung durch Gräben, Mauern oder Palisaden, massive Steingebäude mit Zinnen, Wehrgängen und Schießscharten.
- Bedeutende Zeugnisse der Landesgeschichte, hohes touristisches Potenzial.

- Umociona budowla jako siedziba szlachty i element umocnień wojskowych; kontrola ważnych strategicznie dróg, traktów, granic i ośrodków gospodarczych; wczesne formy z okresu przedstañoego, rozwit w okresie dojrzałego i późnego średniowiecza; kluczowe elementy rozbudowy strefy wpływów i ośrodków.
- W strefie ochronnej, zróżnicowanie pomiędzy częścią wysoką (najczęściej na szczytce wzgórza) częścią niską (najczęściej nad przepływającą rzeką); warownie rzeczne otoczone fosą; umocnienie poprzez fosy, mury lub palisady, masywne budowle kamienne o obronnym charakterze z otworami strzelniczymi.
- Znaczące świadectwo historii obszaru, wysoki potencjał turystyczny.

- Fortăreață ca sediu de nobili și bază militară; control asupra străzilor importante din punct de vedere strategic, granitelor și centrelor economice; formele timpurii datează din timpuri preistorice, perioada de vârf în evul mediu înalt și târziu; contin elemente de bază ale dezvoltării proprietăților domnești și ale așezărilor orașenești.
- Așezat în loc portejat, se disting cetățile pe dealuri (de regulă pe culmi muntoase), cetăți în locuri joase, de regulă lângă vaduri, cetăți de apă, încunjurate de sănturi de apă; fortificare prin sănturi, ziduri și palisade, construcții massive din piatră cu creneluri, circumvalații și ambrăzuri.
- Dovezi importante ale istoriei regiunii, potențial turistic ridicat.

- Укріплена споруда як місце перебування шляхти та елемент військових зміцнень; контроль важливих стратегічних доріг, вулиць, кордонів і господарських осередків; знані ранні форми з додержавного періоду, розквіт в час зрілого і пізнього середньовіччя; ключові елементи розширення зони впливів та поселень.
- Ознака: розташування в охоронній зоні, різниця між розташуванням на височині (найчастіше на вершині горба) і в низині (найчастіше над рікою). Фортеці оточувались ровами, викопаними ручним способом, зміцнені ровами, мурами або палисадами, масивними кам'яними оборонними будовами з бійницями.

8.

Cemetery

- Place for the burial of deceased persons, burial sites such as burial mounds (→ grave) have been known since the Stone Age; differentiation according to denomination/religion (Protestant, Catholic, Jewish, etc.), function (plague, war graves cemeteries), and epoch.
- Older Christian cemeteries were often created in the immediate vicinity of churches ("churchyard"). Jewish cemeteries usually outside settlements; from the middle of the 19th century often as landscaped park-like areas; graves often with grave stones and decorative grave elements.
- Of high cultural value for the history of settlements.

Friedhof

Cmentarz

Cmentarz Żydowski w Krakowie
(www.kirkuty.xip.pl/krakowmio.htm)

Cimitir

Cimitir istoric la Sighisoara, jud. Mureş (FH Erfurt 2007)

- Ort zur Bestattung Verstorbener; Grabstätten wie z.B. Hügelgräber (→ Grab) sind seit der Steinzeit bekannt; Differenzierung je nach Konfession/Religion (evangelisch, katholisch, jüdisch etc.), Funktion (Pest-, Kriegsgräberfriedhöfe) und Epoche.
- Ältere christliche Friedhöfe wurden oft in unmittelbarer Kirchen Nähe angelegt („Kirchhof“), jüdische Friedhöfe i.d.R. außerhalb der Siedlungen; seit Mitte 19. Jh. parkähnlich gestaltete Fläche; Gräber oftmals mit Grabstein und -schmuck.
- Hoher kultur- und siedlungsgeschichtlicher Zeugniswert.

- Miejsce chowania zmarłych; miejsca pochówku jak np. groby ziemne (→ grób) są znane od epoki kamienia; zróżnicowanie w zależności od wyznania/religii (ewangelickie, katolickie, żydowskie, itd.), ze względu na funkcję (cmentarze choleryczne, cmentarze wojenne) i epoki.
- Stare cmentarze chrześcijańskie umiejscawiane były w bezpośrednim otoczeniu kościołów, cmentarze żydowskie z reguły poza obszarami siedliskowymi; od połowy XIX w. obszar otoczony parkanem; groby często z pomnikami i ozdobami.
- Wysoka wartość kulturowo-historyczna siedliska.

- Loc pentru înmormântarea morților; morminte, ca tumuli (→ mormânt) sunt cunoscute din epoca de piatră; diferențieri în funcție de confesiune (evanghelic, catolic, mozaic etc.), funcție (cimitire de ciumă, de mominte de război) și epocă.
- Cimitirele creștine mai vechi au fost amplasate nemijlocit lângă biserică („curtea bisericii“), cele iudaice de regulă în afara localității; de la mijlocul sec. 19 suprafață cu alură de parc; mominte adesea cu piatră funerară și ornamentație.
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria culturii și a așezărilor.

9.

Chapel

- Very small church or small room; once used as a storage space for sacred objects, later for acts of worship.
- Small → church as a memorial, roadside shrine (e.g. pilgrimage routes) or in → castles, etc.
- Of high cultural value; tourism potential.

Kapelle

Kaplica

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Sehr kleines Gotteshaus bzw. kleiner Raum; einst als Aufbewahrungsräum für sakrale Gegenstände, später für gesetzdienstliche Handlungen vorgesehen.
- Kleine → Kirche als Gedenkstätte, Wegbegleiter (von z.B. Pilgerwegen) oder auf → Burgen etc.
- Hoher kulturgechichtlicher Zeugniswert; touristisches Potenzial.

- Bardzo mały dom boży, względnie małe pomieszczenie; początkowo jako obiekt magazynowy przy zabudowaniach sakralnych, później przeznaczony na działania religijne.
- Maly → kościół jako miejsce zamyslenia, przydrożne (np. przy szlakach pielgrzymich) lub przy → warowniach itp.
- Duże znaczenie historyczno-kulturowe; potencjał turystyczny.

Capelă la Bistrița (FH Erfurt 2007)

mskifa.narod.ru/chugurun.html

Capelă

- Biserică foarte mică resp. încăpere mică care servește pentru păstrarea unor obiecte sacre, mai târziu pentru liturghie religioase.
- biserică mică ca locaș de comemorare, însotitor de drum (de ex. la drumuri de pelerinaj) sau în → cetăți etc.
- Valoare ridicată de atestare a istoriei culturii; potențial turistic.

- Копія Via dolorosa, вулиці терпіння в Єрусалимі, яка поглиблює традиції страсної дороги Христа (Хресна Дорога).
- Ознака: 14 зупинок Хресної Дороги представляють дорогу Ісуса Христа від вироку Понтія Пилата до смерті і покладання до гробу; елементи зупинок: Хресна Дорога, кам'яні пам'ятки, скульптури, ікони; поширені на католицьких обшарах.

10. Chaussee

- Trade or military road from the 18th and 19th centuries, preferably straight and with an artificial substructure of gravel and sand layers and a gravel or cobblestone road surface; often lined on one or both sides by trees (→ avenues) to make it more attractive, to provide shade and for drainage. The repair and maintenance of chaussées was expensive and time-consuming. Chaussee wardens patrolled them at regular intervals (warden's hut) and collected toll.

- In ideal conditions, a complex consisting of road paved with cobblestone, lined on both sides with rows of trees and field tracks running off perpendicularly (dust tracks, unpaved bridle paths, passable only in dry weather).
- Of high historical value as a testimony to previous transport routes; previous course can be found on historical maps

Chaussee

www.rotwl.pl/powiaty/sieradzki/galeria_d/aleja.jpg

Szosa

Şosea la Sâncraiu, jud. Cluj (N. Baciu 2007)

Şosea

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- Handlowa lub wojskowa ulica XVIII-ego i XIX-ego w., zwykle w linii prostej i ze sztuczną warstwą nośną z piaskiem i żwirkiem, a także wyłożona (nawierzchnia ulicy) brukiem lub tłuczniem; dla upiększenia krajobrazu, dla dawania cienia i odwodnienia częste sadzenie drzew po jednej lub po obu stronach szosy (→ aleja). Konserwacja i utrzymanie szosy były drogie i kosztowne. Nadzór nad szosami pełnili dozorcy, którzy pobierali opłaty (myto) za użytkowanie drogi w regularnie występujących stacjach.
- W idealnym przypadku zespół sklepionej jezdni z brukiem: kocimi łbami, obustronne występującymi szpalarami drzew i osłoneczną drogą (nieutwardzoną drogą dla koni, która była użytkowana tylko przy bezdeszczowej pogodzie).
- Hoher verkehrshistorischer Zeugnis-wert; früherer Verlauf ist historischen Messtischblättern zu entnehmen.

- Drumuri comerciale și strategice din sec. 18 și 19, de preferință drepte și cu fundație artificială din straturi de pietriș și de nisip și o acoperire din pavaj sau pietriș; pentru amfiteatre, umbră și drenare pe o parte sau pe ambele cu copaci planați (→ alei); Îngrijirea și întreținerea șoseelor au fost costisitoare. Supravegherea era efectuată de îngrijitori de șosele care, la distanțe regulate (case de șosea) încasau taxe de drum.
- În caz ideal un ansamblu dintr-o parte carosabilă bolită pavată, copaci pe ambele margini și drum lateral de vară (drum neconsolidat de călărie), care a putut fi utilizat doar pe vreme uscată. Dovadă valoroasă pentru istoria circulației; traseul inițial poate fi urmărit pe hărți topografice istorice.
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria circulației; traseele vechi pot fi documentate pe hărți și planuri vechi.

Шосе

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

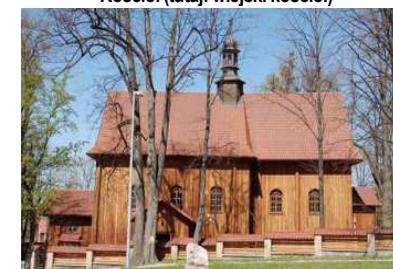
- Торгівельна або військова вулиця XVIII і XIX ст. звичайно у формі простої лінії із штучним шаром з піску і щебеню, а також вкладена бруківкою або битим камінням. Слугувала для прикрашення ландшафту, отримання тіней і водовідведення, вздовж густо висаджувались дерева з однієї або обидвох сторін шосе (→ алея). Збереження та утримування шосе було дорогим. Нагляд за шосе виконували наглядачі, які брали плату (мито) за використовування дороги на однаково віддалених постах.
- Ознака: в ідеальному випадку - це ансамбль проїжджої частини з бруківкою та двосторонньо висадженими рядами дерев (нетверда дорога для коней використовувалась тільки в дощову погоду).

11. Church (here: village church)

- Sacred building, medium size, established by a Christian community to worship God, usually with a churchyard and → cemetery; heart of a village (village church), occasionally on the village outskirts (pre-Christian settlements), rarely seen in the open countryside, solitary churches can indicate an → abandoned village.
- Since 11th/12th centuries made of stone, simple and characteristic for the landscape, differentiation according to style and function (parish church, monastery church, pilgrimage church, hospital church, prayer hall, → chapel; special form: → fortified church, church castle).
- High historical cultural value; high tourism potential.

Kirche (hier: Dorfkirche)

Kościół (tutaj: wiejski kościół)

Biserică (aici: biserică sătească)

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Biserică la Beliș, jud. Cluj (N. Baciu 2007)

- Sakralbauwerk mittlerer Größe, das von christlichen Gemeinschaften zur Gottesverehrung errichtet wird, meist mit Kirch- und → Friedhof; baulicher Mittelpunkt eines Dorfes (Kirchdorf), gelegentlich am Dorfrand (vorchristliche Siedlungen), seltener in der offenen Feldflur; einzeln stehende Kirchen können Indiz für eine → Wüstung sein.
- Seit dem 11./12. Jahrhundert steinerne Bauten, einfach und landschaftlich charakteristisch, Unterscheidung nach Baustil und Funktion (Pfarrkirche, Klosterkirche, Stiftskirche, Wallfahrtskirche, Spitälerkirche, Bethaus, → Kapelle; Sonderform: → Wehrkirche, Kirchenburg).
- Hoher kulturgechichtlicher Zeugniswert; hohes touristisches Potenzial.
- Budynek sakralny średniej wielkości, wybudowany zwykle przez wspólnotę chrześcijańską dla uwielbienia Boga, na ogół z dziedzińcem kościołowym i → cmentarzem; centralna budowla we wsi (wieś kościelna), rzadziej na skraju wsi (siedziska lokowane przed christianizacją); jeszcze rzadziej w szczytnym polu; wolno stojące kościoły mogą wskazywać na → ruinę wsi.
- Od XI i XII w. budowle kamienne, proste i charakterystyczne dla krajobrazu, różniąc się względem na styl architektoniczny i funkcję (kościół parafialny, przyklasztorny, kolegiata, sanktuarium, kościół szpitalny, → kaplica; szczególnie formy: → kościół obronny, kościół warownia).
- Duże znaczenie historyczno-kulturowe; wysoki potencjał turystyczny.

12. Clearance walls

- Rocks and boulders in fields, meadows and pastures that have been cleared out of the way as they obstructed soil cultivation, collected in one place became so-called clearance walls or makeshift walls (also in the form of clearance cairns).
- Usually on the fringes of plots and field terraces (→ lynchets); height varies between a few decimetres and two metres; particularly common in areas shaped by the ice age (ground moraine, terminal moraine) and in the mountains (especially limestone).
- Of high cultural and socio-historical value (ownership fragmentation); high ecological potential.

Lesesteinwall, Lesesteinhaufen

Kamienne mury, kamienne wal

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Lesesteine sind die von Äckern, Wiesen und Weiden abgesammelten Steine und Blöcke; da sie die Bodenbearbeitung stören, wurden sie zu Lesesteinwällen (-reihen, -riegel) und Lesesteinhaufen zusammengetragen.
- Meist am Rande von Parzellen und auf Terrassenstufen (→ Ackerterrassen); Höhe zwischen einigen Dezimetern und zwei Metern; besonders verbreitet in eiszeitlich geprägten Gebieten (Grundmoränen, Endmoränen) und im Bergland (vor allem auf Kalkstein).
- Hoher kultur- und sozialgeschichtlicher Zeugniswert (Besitzersplitterung); hohes ökologisches Potenzial.
- Kamienne mury zbudowane są z kamieni i bloków skalnych zebranych z pól, łąk i pastwisk; ponieważ przeszkadzały w uprawie ziemi, składowane były na skraju pól (rzepy, rygle) również w formie kopców kamiennych.
- Zwykle na skraju parcel i na stopniach tarasów polnych (→ uprawa tarasowa); wysokość od kilku dm do 2 m; szczególnie rozpowszechnione na obszarach polodowcowych (moreny przednie, moreny tylny) i w obszarach górskich (przedzie wszystkim na skałach wapiennych).
- Duże znaczenie kulturowe i społeczne (rozdrobnienie własności); duży potencjał ekologiczny.

Val și grămadă de pietre „culese”

Val de pietre culese sub formă de zid la Sighișoara, jud. Mureş (L. Muntean 2006)

- Pietre și bolovani strânsi de pe ogoare, pajisti și pășuni; deoarece deranjau utilizarea terenului, au fost adunate în valuri (rânduri, stive) și grămezi.
- De obicei la marginea parcelor și pe terase (→ agroterase); înalțime între câțiva decimetri și doi metri; răspândite mai ales în regiuni afectate de glaciaciuni (morene de fund, morene terminale) și în cele colinare (în primul rând pe calcar).
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria culturii și socială (risipirea proprietăților); potențial ecologic ridicat.

Церква (тут сільська церква)

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- Мали до середніх розмірів Божі доми, з прицерковним господарством, місце релігійних зустрічей, часто центральний пункт села, деколи на краю села (поселення, створені перед прийняттям християнства), рідко в полі; окремішні церкви можуть свідчити про безлад на сели.
- Ознака: на переломі XI i XII сторіч будівлі кам'яні, прості i властиві для краєвиду, різниця щодо архітектонічного стилю i функції (парафіяльна церква, монастир, лікарняна каплиця); детальні форми: оборонна церква, церква-фортеця.

Кам'яні мури, кам'яні вали

www.carpathian-photo.com/ua/lastadded/?page=11

- Кам'яні мури збудовані з каменю i скал, зібраних з поля, лук i пасовись; осілки перешкоджають в обробітку землі, iх складують на кам'яні мури i вали.
- Ознака: звичайно на краю ділянки i на берегах → терас; висота від кількох десятків сантиметрів до двох метрів; частіше поширені на піспляшувникових обшарах (морени передні, морени задні) i на гірських обшарах (передовсім на вапnistих скелях).

13.

Coppice woodland

- Thousand-year-old form of → woodland management; tree growth is cut down in short, regular rotation coups (up to 40 years) near the ground level, new shoots then emerge from the stumps at the base, ensuring their regeneration; used for fuel and weaving material (wattle), also as tanning bark.

Niederwald

- Low layer woodland, trees usually with several thin, often crooked shoots, rapidly shooting deciduous trees, such as hazel, lime, maple, oak, ash, poplar, elm, willow and hornbeam, are particularly suitable; especially widespread in old farm woodlands.
- Of high value as historical evidence of forestry methods; ecological potential; coppices are endangered if coppicing practice is abandoned.

- Jahrtausende alte Form der → Waldnutzung; Gehölze wurden in kurzen, regelmäßigen Umtreibeszeiten (bis 40 Jahre) dicht am Boden abgeschlagen, d.h. „auf den Stock gesetzt“; Anschließend trieben die Stümpfe an der Basis wieder aus und stellten so die Regeneration sicher; Verwendung als Brenn- und Flechtholz, auch Gerberholz.
- Niedere Gehölzschicht, Bäume meist mit mehreren dünnen, oft krummen Trieben; besonders geeignet waren ausschlagfreudige Laubhölzer wie Hasel, Linde, Ahorn, Eiche, Esche, Pappel, Ulme, Weide und Hainbuche; verbreitet besonders in alten Bauernwäldern.
- Hoher forsthistorischer Zeugniswert; ökologisches Potential; nach Nutzungsaufgabe bestandsgefährdet.

Las niskiwww.fotosearch.pl/UNQ448/u10824363/**Pădure joasă***Padure joasă pe Dealul Feleacului, lângă Cluj (N. Baciu 2008)**Власні фото Прощик Михайла Теодоровича*

- Тисячолітня стара форма використання лісу; дерева мають короткий регулярно означеній вік (до 40 років), густо засаджені, згодом корчують пні, а на їх місці знову засаджують ліс, щоб забезпечити генерацію лісу; використання: деревина для опалювання і для плетіння.
- Ознака: низинний шар дерев, дерева тонкі, часто скривлені, найчастіше листяні, як липа, клен, дуб, ясень, тополя, в'яз, верба; поширеній найчастіше в старих гірських лісах.

14.

Cottage garden

- Small garden, located near to the farm yard for self-sufficient growing of fruit, vegetables, herbs, etc.; especially in the 19th and early 20th centuries.
- Flat or high beds, rich diversity of species, often with simple crossing pathway.
- Identification value, characteristic for the locality, high ecological significance (e.g., insects).

Bauerngarten**Ogródek przyzagrodowy**[© Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego](http://Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego)

- Kleiner Garten, der sich in Hofnähe befindet und zur Selbstversorgung mit Obst, Gemüse, Kräutern etc. dient; insbesondere im 19. und frühen 20. Jh. weit verbreitet, in Rumänien auch heute noch.
- Artenreiche Flach- oder Hochbeete mit oftmals einfachem Wegekreuz.
- Identifikationswert, ortsbildprägend, hohe ökologische Bedeutung (z.B. Insekten).

- Malý ogród, znajdujący się w pobliżu podwórka, służył za źródło samozaopatrzenia w owoce, warzywa, zioła, itd.; rozpowszechnił się szczególnie w XIX i na początku XX w.
- Zróżnicowana płożąca się i wysoka zielenina, często z prostymi układami krzyżujących się ścieżek.
- Wartość identyfikacyjna, odzwierciedlenie w obrazie miejscowości, duże znaczenie ekologiczne (np. owady).

Grădină țărănească*Gradina din fața casei, Sâncraiu, jud. Cluj (N. Baciu 2007)**Власні фото Ільків Тараса Ярославовича*

- Зібрані в місці колонії, ділянки розміром від 100 до 500 кв. м; служать для забезпечення фруктами, городиною і декоративними рослинами, а також для відпочинку. Городи прийшли разом з педагогом і лікарем Schreber'om (1808-1861), відтоді «городи шреберовські»; в початкових стадіях використовуваний головним чином для біднішої верстви населення.
- Ознака: невідгороджена ділянка з листовими рослинами, водоймичем, грядками і фруктовими деревами.

15.

Dyke

- Artificial embankment along a river or sea shore to protect against floods; often connected with large-scale drainage for agricultural purposes.
- Culverts with lockable gates (sluice gates) and pumping stations (scooping bucket elevator) replace natural drainage.
- High national and cultural value as historical dykes indicate expansion phases of a country since the High Middle Ages.

Deich**Grobla**

www.kluki.pl/strona/modules/My_eGallery/gallery/grobla/grobla1.jpg

Dig

Dig pe râul Șieu la Arcalia (FH Erfurt; R. Heinrich 2007)

Гребля

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- Штучний вал вздовж річки або берегів моря для захисту від повені; на просторі середньоперетятої місцевості створює новий вигляд ландшафту великих рік, зазвичай на сухих розлогих просторах використовують її для оптимального ведення рільництва.

16.

Earth cellar, root cellar

- Underground rooms in rocks or road embankments created for fruit, vegetable, grain or wine storage; the cooling effect is occasionally improved by the use of ice ("ice cellar").
- To protect storage against theft, often closed off with strong lockable wooden door; in earth embankments massive brick walls are built.
- High cultural and historical value, valuable habitat for fieldmice.

Erd-, Felsenkeller**Piwnica ziemna, skalna**

Fot. Judyta Gulałowska

- Unterirdische Räume in Felsgestein oder Straßenböschungen, angelegt zur Aufbewahrung von Obst, Gemüse, Getreide oder Wein; kühlende Wirkung gelegentlich durch Eis unterstützt („Eiskeller“).
- Zum Schutz vor Diebstahl durch stabile Holztüren verschließbar; in Lehmböschungen massive Frontmauerwerk.
- Hoher kulturhistorischer Zeugniswert, wertvolle Fledermausquartiere.

Pivniță de pământ, pivniță de stâncă

Pivniță în pământ la Arcalia FH Erfurt 2007

- Spatii subterane in taluzurile strazilor sau stâncă, săpate pentru păstrarea fructelor, legumelor, cerealelor sau vinului; efect de răcire, ocazional amplificat prin gheata („ghetărie“).
- Pentru protecția împotriva furtului se pot include cu uși de lemn stabilie, în taluzuri de argilă cu zidărie frontală masivă.
- Dovadă valoioasă a istoriei culturii, valorioase ascunzișuri pentru lileci.

Земляна пивниця

Власні foto Бурштинської Христини Василівни

- Підземне приміщення в скельному ґроті або на узбіччі вулиці, призначене для збереження плодів, зелені, зерна або вин; холод отримують також, використовуючи лід (льодові пивниці).
- Ознака: охорона від злодіїв стабільними дерев'яними замкненими дверима; в глинистих склах масивні муровані фасади.

17.

Entrenchment

- Fortifications made of earth walls and ditches, mostly 16th-18th century; oldest forms are prehistoric and early medieval ring wall settlements, military camps and refuges, often used only temporarily.
- Characteristic features: polygonal, star, oval and irregular floor plans, often in strategically important positions (securing roads, river crossings and pass routes), remains mostly to be found in wooded areas.
- Ground monument of high cultural and historic value; tourism potential.

Schanze**Szaniec**

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Tranșee

Val de apărare pe Cetățuie Cluj-Napoca (W. Schreiber, 2008)

Шанець

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- Aus Erdwällen und Gräben bestehende Befestigungsanlage, meist 16.-18. Jh.; älteste Formen sind die vorgeschichtlichen und frühmittelalterlichen Ringwälle; militärische Lager und Fliehburgen, oftmals nur temporär genutzt.
- Kennzeichen: vieleckige, sternförmige, ovale und unregelmäßige Grundrisse, oft in strategisch bedeutender Position (Sicherung von Straßen, Flussübergängen und Passwegen) meist in Waldgebieten erhalten.
- Bodendenkmale mit hohem kultur-historischen Zeugniswert; touristisches Potenzial.

- Waly ziemne i okopy stanowiące umocnienia obronne, zwykle w XVI-XVIII w., najstarsze formy to prehistoryczne i wczesnośredniowieczne obwałowania pierścieniowe; obóz wojskowy w gród obronny, optymalny do użytku okresowego.
- Na planie wielokąta, gwiaździstym, owalnym i nieregularnym, często w lokalizacjach rozumianych jako strategiczne (bezpieczeństwo ulic, zabezpieczenie przed powodzią i zabezpieczenie dróg tranzytowych) i zachowały się zwykle na obszarach leśnych.
- Pomniki o dużym znaczeniu historyczno-kulturowym; potencjał turystyczny.

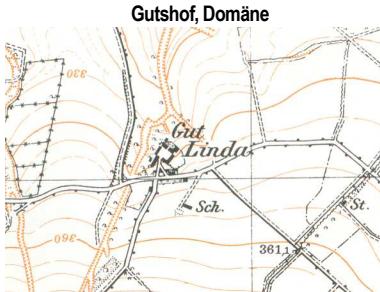
- Sisteme de apărare compuse din valuri de pământ și sănături, de obicei din sec. 16-18; cele mai vechi forme sunt valurile circulare preistorice și din evul mediu timpuriu; tabere și refugii militare, adesea folosite doar temporar.
- Planuri multiunghiulare, stelate, ovale și neregulate, adesea în poziții strategice (securizarea drumurilor, vadurilor și pasurilor); se păstrează mai ales în zone împădurite.
- Monument cu valoare ridicată de atestare pentru istoria culturii; potențial turistic.

- Земляні вали та окопи як оборонні укріплення, передусім в XVI-XVIII ст., найдавніші дісторичні і ранньосередньовічні форми - круглі обвалування; військовий та оборонний склад використовували оптимально залежно від потреби.
- Ознака: багатогранний, у формі зірки, овальний, нерегулярна форма, часто застосовуваний як стратегічний (безпека вулиць, охорона перед повенями, безпека транзитних доріг) звичайно розташовувався в лісових обшарах.

18.

Estate, manor

- Manor: large agricultural property, originally only nobility estates (manors, feudal estates, domains: estates of counts, earls or princes, mostly conferred as a fief to lower nobility, served to supply nobility residences); later also middle class estates; associated with certain rights (own jurisdiction, hunting and fishing rights, etc.).
- Usually consists of several parts: a manor house, stables, barns and servants' quarters, often with outlying estates (further estates managed from the main estate).
- High cultural and historical value, regional characteristic of the landscape.

Gutshof, Domäne Dwór w Tomaszowicach (www.dwor.pl/)

- Gutshof: größeres landwirtschaftliches Anwesen; ursprünglich nur adelige Güter (= Rittergüter, Domänen: Gutshöfe von Grafschaften und Fürstentümern, meist als Lehen an den Niederradel vergeben, dienten der Versorgung der herrschaftlichen Residenzen); später auch bürgerliche Güter. Bestimmte Rechte (eigene Gerichtsbarkeit, Jagdrechte, Fischerei etc.).
- Mehrteilige Gutsanlage aus Herrenhaus, Ställen, Scheunen und Gesindehäusern; oft mit Vorwerk (Nebenhöfe, die vom Haupthof aus verwaltet wurden).
- Hoher kulturhistorischer Zeugniswert, regional landschaftsprägend.

- Dwór: duży rolniczy obiekt; pierwotnie tylko dobra szlacheckie (=dobra rycerskie, dziedziny: dobra hrabiów i książąt, zwykle jako lenno powierzane ubogiej szlachcie, ich rola było zaopatrzenie rezydencji właścicieli ziemskich); później jako dobra mieszczańskie. Określone prawa (własne sądy, prawo do polowań, rybołówstwa, itd.).
- Większa część obiektów składała się z domu właścicieli, stajni, stodoli i pomieszczeń dla służby; zwykle z włościami (sąsiednie gospodarstwa zarządzane przez głównego gospodarza).
- Duże znaczenie historyczno-kulturowe; odzwierciedlenie w regionalnym krajobrazie.

Moșie, domeniul, fermă colaterală

Садиба, маєток

- Moșie: proprietate agricolă mai mare; inițial doar proprietăți ale nobililor (= ale cavalerilor, domenii, moșii ale conților și ducilor, de regulă cedate nobilimii mici ca feudă; au servit aprovisionării reședințelor nobiliare); mai târziu și moșii burgheze. Au beneficiat de anumite drepturi (jurisdicție, dreptul de vânătoare, pescuit etc.).
- Proprietate din mai multe părți, constituită din casa domnească, grăduri, sură și casele servitorilor; adesea cu ferme colaterale (curți secundare, administrate din curtea principală).
- Valoare ridicată de atestare a istoriei culturii, regional determinant pentru peisaj.

- Садиба: великий об'єкт рільництва, спершу тільки маєтки шляхти (= маєтки рицарські, спадкоємні маєтки) звичайно поміщицькі і князів, деколи доручали васальну убогій шляхті, служили для забезпечення резиденції власників землі; пізніше як маєтки міщанські. Забезпечення правне (власні суди, право на полювання, риболовлю тощо).
- Ознака: більша частина об'єктів складалася з будинку власників, стайні, стодоли і приміщення для служби.

19. Farmstead, farmyard, farm-house

- Agricultural premises and residence in rural areas, often only used to describe the collection of residential and inventory buildings.
- It consists of land (agricultural land, forest, water, etc.) and a corresponding complex of buildings comprising one or more residential and inventory buildings (main house, stables, barns, sheds; 4 basic functions: residential, livestock breeding, crop storage, machinery storage); depending on the number of buildings and their arrangement, we distinguish single-building, parallel or angular arrangement, three-sided or four-sided farmyard, etc.
- High cultural and historical value as a settlement type, key village characteristic, high value for specific regional identity.

Gehöft, Hof, Bauernhaus

Zagroda, podwórze, gospodarstwo chłopskie

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Gospodărie, curte țărănească

Gospodărie la Teaca, jud. Bistrița-Năsăud (FH Erfurt 2007)

Загорода, двір, селянське господарство

www.travelua.com.ua/kiev_pirogovo.html

- Agrarwirtschaftliche Betriebs- und Wohnstätte im ländlichen Raum; häufig aber nur für das Ensemble aus Wohn- und Wirtschaftsgebäuden verwendet.
- Bestehend aus Grundbesitz (landwirtschaftliche Nutzfläche, Wald, Gewässer etc.) und dem zugehörigen Gebäudekomplex aus ein bis mehreren Wohn- und Wirtschaftsgebäuden (Haupthaus, Ställe, Scheunen, Schuppen, Gesindehaus; 4 Grundfunktionen: Wohnen, Viehhaltung, Vorratshaltung, Gerätekammer); in Abhängigkeit von Gebäudeanzahl und Anordnung unterschieden in Streck-, Parallel-, Winkel-, Dreiseit-, Vierseithof u.ä.
- Hoher kultur- und siedlungsgeschichtlicher Zeugniswert, dorfprägend, regionalspezifisch mit hohem Identifikationswert.

- Rolnicze miejsca pracy i zamieszkania w przestrzeni wiejskiej; zwykle stosowane tylko jako zespół zabudowań mieszkanych i gospodarczych.
- Sklada się z własności ziemskiej (obszar gospodarstwa wykorzystywany rolniczo, las, akwen, itd.) i przynależnego kompleksu zabudowań mieszkanych i gospodarczych (główny budynek mieszkalny, stajnie, stodoły, szopy; 4 podstawowe funkcje: mieszkalna, hodowla bydła, gromadzenie zapasów, składowanie narzędzi); w zależności od liczby zabudowań i ich układu rozróżniamy gospodarstwo jednobudynkowe, dwu-, trzy- i czterostronne gospodarstwa i inne.
- Duże znaczenie siedliskowo-gospodarczo-historyczne, odzwierciedlenie w obrazie wsi, specyficzne dla regionu z dużą wartością identyfikacyjną.

- Locul de locuire și gospodărire agricolă în spațiul rural; noțiunea este utilizată adesea doar pentru ansamblul clădirilor de locuit și al acareturilor.
- Se compune din proprietate funciară (suprafețe agricole, păduri, ape etc.) și un compex de clădiri din una sau mai multe construcții de locuit și gospodărit (casă de locuit, grăduri, săre, soprouri, case ale servitorilor; 4 funcții de bază: locuire, ținerea animalelor, păstrarea proviziilor și a uneltelelor); în funcție de numărul clădirilor și dispoziția lor se deosebesc gospodării liniare, paralele, în unghi, pe trei sau patru laturi).
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria culturii și a așezărilor, definitor pentru aspectul satului, specifică pentru o regiune, cu valoare ridicată de identificare.

- Землеробські місця праці і поселень в сільській місцевості; зазвичай використовувались як ансамбль житлових і господарських будівель.
- Ознака: складається з земельної власності (територія господарства, використовувана в рільництві, ліс, акваторії тощо) і комплексу приналежних до неї будівель від одного до багатьох житлових і господарських будівель (головний будинок, житловий будинок, стайні, стодоли, комори). (→ головні функції: житлова, годівля худоби, нагромадження запасів, склад реманенту); характерно і специфічно, пов'язаною з самобутністю, була для даного регіону кількість забудов: господарство однобудинкове, дво-, три- і чотиристоронні господарства; (→ підпорядковування забудов: лінійне, паралельне, кутове, дво- і тристороннє); (→ локальні елементи забудов: дах у формі щита і стріхи)

20.

Field, field patterns

- Field: agricultural area of a rural settlement which, depending on the form of settlement or how it is cultivated, may be divided into different plots or land parcels
- Field pattern: spatial arrangement and shape of agricultural land plots in a community.
- Always closely related to settlement phase, settlement form, ownership patterns, succession and structure of the landscape; plot sizes and arrangement: square plot, strip cultivation, enclosures, open-field.
- High historical value (cultivation practices, inheritance), high rarity and degree of endangerment, high aesthetic landscape value.

Flur, Flurformen

Pole, formy pola

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Hotar, Forme de hotar

Forme de hotar în Câmpia Transilvaniei, jud. Cluj (N. Baciu, 2006)

Поле, форма поля

Власні фото Процук Михайла Теодоровича

- Flur: Landwirtschaftliche Nutzfläche einer Siedlung, welche in Abhängigkeit von Besiedlungsform oder Bewirtschaftungsweise des Raumes verschieden untergliedert („parzelliert“) sein kann
Flurform: räumliche Anordnung und Gestalt landwirtschaftlicher Grundbesitzparzellen einer Gemarkung.
- Stets in enger Verknüpfung zur Besiedlungsphase, Siedlungsform, Eigentumsverhältnissen, Erbrecht und landschaftlichen Gliederung; Parzellengröße und -anordnung: Blockflur, Streifenflur, Langstreifenflur, Gewannflur.
- Hoher historischer Zeugniswert (Bewirtschaftungsweisen, Erbrechte), hoher Seltenheits- und Gefährdungsgrad, hoher Landschaftsästhetikwert.

- Pole: przestrzeń rolnicza wiejskiej jednostki osadniczej, która w zależności od formy osiedla lub sposobu użytkowania ziemi mogła przyjmować różne formy („parcelacja”).
Forma pola: przestrzenne przyporządkowanie i kształt działy rolniczych danego sołectwa.
- Zawsze w ścisłym związku z fazą rozwoju osadnictwa, formą osiedla, istniejącymi stosunkami własnościowymi, prawem spadkowym i ukształtowaniem krajobrazu; wielkości parcel i ich układ: blokowe, łanowe, w formie długich pasów, w kształcie podkowy.
- Duża wartość historyczna (regamentacja, prawo spadkowe), wysoki stopień rzadkości i zagrożenia, wysoka wartość estetyczna w krajobrazie.

- Hotar: suprafață de folosință agricolă a unei așezări, care, în funcție de forma de locuire sau de modul de gospodărire a spațiului poate fi parcelată diferit.
Forme de hotar: dispoziția spațială și forma parcelelor agricole unui hotar de sat.
- Se află mereu în interdependență cu fazele de locuire, forma de așezare, condițiile de proprietate, dreptul de moștenire și unitatile de peisaj; după dimensiunea și disponibilitatea parcelelor: hotar în bloc, în benzi, în formă de patrulete.
- Valoare ridicată de atestare istorică (mod de gospodărire, drept de moștenire), grad ridicat de raritate și periclitare, valoare estetică ridicată a peisajului.

- Поле: використовувана землеробська ділянка господарства, яка залежно від типу господарства або способу використання землі могла бути різною (могла бути по різному поділена)
Форма поля: просторове упорядкування і формування ділянок земельної власності (модель господарювання): в тісному зв'язку з періодом осіданості, формами поселень і розвитком господарств
(→ величина і підпорядкування ділянки: система блокова, ланова)
- Ознака: модель господарювання щодо впорядкування землеробства, яка відповідає існуючим (?) стосункам власності; залежно від просторової форми поле поділяється на системи блокові, ланові, а також у формі підкови тощо.

21.

Ford

Furt

Bród

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Vad

Vad peste Șieu la Arcalia (FH Erfurt 2007)

Брід

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- A flat shallow fragment of a stream or river where the water can be crossed on foot or by vehicle; in the Middle Ages towns grew around fords where important trade routes converged and duties was collected.
- Place names (Erfurt, Ashford, Brentford), historical maps can provide information about fords and river crossings.
- High historical value as evidence of patterns of settlement and trade.

- Flache Stelle eines Bach- oder Flusslaufes, an der das Gewässer zu Fuß oder mit Fahrzeugen überquert werden kann; an Furten entstanden im Mittelalter viele Städte, wenn dort wichtige Handelswege verliefen und Zölle erhoben werden konnten.
- Ortsnamen (z.B. Erfurt); Hinweise geben auch historische Messtischblätter wie die Preußische Landesaufnahme.
- Hoher siedlungs- und wirtschaftsgeschichtlicher Zeugniswert.

- Równe miejsce biegu rzeki lub potoku, w którym możliwe jest przepłynięcie się na drugą stronę rzeki pieszo bądź pojazdem; nad brodami w okresie średniowiecza powstawały wiele miast, ponieważ w tych miejscowościach przebiegały ważne szlaki handlowe i miasta mogły nakładać cło.
- Nazwy miejscowości (np. Erfurt); informacji dostarczają również historyczne spisy jak np. Spis Pruski.
- Duże znaczenie siedliskowo-gospodarczo-historyczne.

- Loc puțin adânc și unui curs de râu sau pârâu, prin care acesta poate fi trecut pe jos sau cu vehicule; lângă asemenea locuri s-au dezvoltat în evul mediu numeroase orașe, pentru că aici au trecut drumuri comerciale și a putut fi încasată vama.
- Toponime (de ex. Erfurt, Vad etc.); indicații sunt oferite și de hărți și planuri istorice, ca Hartile Prusiece.
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria așezărilor și a economiei.

- Рівне місце на березі річки чи потоку, яке дає можливість переправлення на другий берег річки пішки або транспортним засобом; над бродом в часи середньовіччя виникло багато міст, оскільки в тих місцях проходили важливі торгівельні шляхи і міста могли накладати податок.
- Ознака: назви місцевості (напр., Erfurt); інформацію подають історичні описи, такі як Опис Пруський.

22. Fortified church, church castle

- Place of worship which above its sacred function also has a defensive purpose; in the case of church castle, the defensive character dominates; emergence in the Late Middle Ages.
- Fortified church with battlements, arrow-slits, projections, etc. an extended → church; church castle is more fortress-like often with massive walls and fortified towers

Heimatbund Thüringen e.V. (Hrsg.) (2007): Heimat Thüringen. Kulturlandschaft Umwelt Lebensraum. Heft 2, Elgersburg

- Of high cultural and historical value; high tourism potential; in Germany many instances in Central Franconia, South Thuringia, Rhön; widespread also in Transylvania, Romania, in Austria in Carinthia, Styria and the Wachau.

Kościół obronny, kościół warownia

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Gotteshaus, welches neben dem sakralen einen Verteidigungszweck besitzt; bei der Kirchenburg überwiegt der Verteidigungscharakter; Entstehung im späten Mittelalter.
- Wehrkirche mit Zinnen, Schießscharten, Wehr-Erkern etc. erweiterte → Kirche; Kirchenburg festungsartig häufig mit massiver Ringmauer und Wehrtürmen.
- Hoher kulturgeschichtlicher Zeugniswert; hohes touristisches Potenzial; in Deutschland Vorkommen in Mittelfranken, Südwürttemberg, Rhön; Schwerpunkt in Siebenbürgen/Rumänien; in Österreich in Kärnten, der Steiermark und der Wachau.
- Dom boży, posiadający poza funkcją sakralną również funkcję obronną; w przypadku kościoła warowni dominuje charakter obronny; powstanie w późnym średniowieczu.
- kościół rozbudowany o blanki, strzelnice, wykusze itd.; kościół o charakterze stricte obronnym posiadający często mur obronny oraz baszty.
- Wysokie walory świadectwa historycznego; wysoki potencjał turystyczny; w Niemczech występowanie w środkowej Frankonii, południowej Turyngii, nad Renem; punkt ciężkości w Śląskiem/Łużycami/Rumunii; w Austrii w Karyntii, Styrii i Wachau.

Biserică fortificată, biserică-cetate

Biserică fortificată la Biertan, jud. Sibiu (L. Muntean 2006)

- Biserică care are pe lângă scopul sacral și unul de apărare; la biserică-cetate predomină caracterul de apărare; formare în evul mediu târziu.
- Biserică fortificată cu creneluri, ochiuri de tragere, foișoare etc. → biserică: biserică-cetate adesea ca o cetate, cu ziduri inelare masive și turnuri de apărare.
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria culturii; potențial turistic ridicat; în Germania apar în Franconia centrală, Turyngia și Sajonia; în Austria în Carintia, Stiria și Wachau.

23. Fortress, fortification, citadel

- Defensive fortified structure for securing towns, castles, palaces and other strategically important places; after the introduction of heavy firearms (16th century) extensive ramparts began to replace walls and towers; citadel is the most developed part of a fortress (Italian: citadella = "small town").

- Different systems ("manners"), usually star-shaped arrangement of earth walls, ditches, ramparts, bastions; most famous fortress builder was Vauban (1633-1707); many fortifications were removed ("razed") after the protective function became obsolete (in Germany around 1870) and the vacant space was then turned over for civilian use, urban fortifications can be seen today in the form of parks (green belt), public institutions and ring roads; further indications are street names such as gate, wall or bastion.
- High historical value as evidence of the military past; highly recognisable, strong local identity factor.

Festung, Festungsanlage, Zitadelle

Twierdza, ufortyfikowanie, cytadela

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Wehranlage zur Sicherung von Städten, Burgen, Schlössern und anderen strategisch wichtigen Orten; nach Einführung schwerer Feuerwaffen (16. Jh.) anstelle von Mauern und Türmen vermehrt Wallanlagen; Zitadelle ist der am stärksten ausgebaute Teil einer Festung (ital. citadella = „kleine Stadt“).
- Unterschiedliche Systeme („Manieren“), meist sternförmige Anlage von Erdwällen, Gräben, vorspringenden Bollwerken (Bastionen), berühmtester Festungsbaumeister war Vauban (1633-1707); nach Aufgabe der Festungsfunktion (in Deutschland um 1870) wurden viele Festungswerke beseitigt („geschleift“) und einer zivilen Nutzung zugeführt; städtische Festungsanlagen heute noch an Parks (Grüngürtel), öffentlichen Einrichtungen und an Ringstraßen erkennbar; Straßennamen wie Tor, Wall oder Glacis.
- Hoher militärhistorischer Zeugniswert; hoher Wiedererkennungs- und Identifikationswert.

Fortăreață, citadelă

Fortăreață de tip Vauban din Alba Iulia
(www.gapo.ro/slideshow-album/1324)

- Kompleks obronny dla zapewnienia bezpieczeństwa miast, warowni, pałaców i innych ważnych miejsc; po wprowadzeniu ciężkiej broni ognistej (XVI w.) w miejsce murów i wież wprowadzono wały ziemne; cytadela jest najmocniej rozbudowaną częścią twierdzy (z włoskiego: citadella = „małe miasto“).
- Zróżnicowane systemy („manieryzm”), zwykle gwiaździste założenia złożone z okopów, fos, bastionów, znany budowniczym twierdz byl Vauban (1633-1707); po wypełnieniu funkcji obronnych (w Niemczech około roku 1870) wiele budowli obronnych zostało wyburzonych, przekształconych na potrzeby ludności cywilnej. Miejsca obronne w miastach są obecnie parkami (pasy zieleni), urządzeniami publicznymi i rozpoznawalnymi ulicami obwodowymi; nazwy ulic od bram, wałów.
- Duża wartość historyczno-militarna; wysoka wartość rozpoznawcza i identyfikacyjna.

Укріплення, твердиня, форт, цитадель

Власні фото Ільків Тараса Ярославовича

- Укріплення: захисний комплекс для безпеки замків і міст; після введення могутнішої вогнепальної зброї (XVI ст.) добудовано мури і вежі; цитадель є наймогутнішою розбудованою твердиною (з італійської: citadella = «мале місто»).
- Sisteme diferite, de regulă dispozitii în formă de stea a unor valuri de pământ, sănturi, bastioane; cel mai vestic maestru al fortărețelor a fost Vauban (1633-1707); după pierderea funcției de fortăreață (în Germania după 1870) multe fortărețe au fost demolate sau adaptate la o funcție civilă. Fortărețe orășenești se mai află astăzi lîngă parcuri (zone verzi), spații publice sau străzi-centuri; ele determină nume de străzi ca poartă, val sau glacis.
- Valoare ridicată de atestare din punct de vedere al istoriei militare; valoare ridicată de recunoaștere și identificare.
- Укріплення: захисний комплекс для безпеки замків і міст; після введення могутнішої вогнепальної зброї (XVI ст.) добудовано мури і вежі; цитадель є наймогутнішою розбудованою твердиною (з італійської: citadella = «мале місто»).
- Ознака: використовувались різні системи («манеризм»), звичайно основа фортеці зірчастого типу, складена з окопів, ровів, бастіонів; знаменитим будівничим фортець був Vauban (1633-1707). Після того, як цитаделі виконали свої захисні функції (1870 р.), багато споруд знесли або перепрофілювали на потреби цивільної громади. Оборонні місця в містах зараз є парками (смуги зелени), публічними закладами і відомими кільцевими вулицями (віденська Ringstrasse); назви вулиць походять від назв ворін валів.

24.

Heap,waste dump

- Debris left over by mining and raw mineral processing (spoil or slag heaps).
- Spoil heaps often on mountain slopes below tunnel (adit) openings; differentiated according to shape and location: on slopes, plateaus, hilltops, etc.
- Historical value as evidence of previous mining methods, ecological impact sometimes hazardous (heavy metals, acidic pH reaction).

Halde, Kippe**Hałda, usypisko**

www.igo.wroc.pl/NU-1/nu-1.html

Haldă de steril

Halda de steril la Roșia Montana, Munții Apuseni, Jud. Alba (L. Muntean 2007)

Насип

Власні фото Процук Михаїла Теодоровича

- Насип з непотрібних решток, які виникли як відходи після видобування і переробки мінеральних багатств (гірські рештки, рештки шлаку).
- Ознака: зсуви розташовані на схилах гір нижче шахт. Поділ залежно від форми і розташування зсувів: зсуви на схилах гір, плоскогір'ях, вершинах.

25.

Hedge

- "Living fences" created as rows of shrubs or small trees to delineate boundaries, ensure erosion protection, improve landscape, provide firewood, fibre for wicker-work, nutrition and fodder; mostly planted.
- Long, single or multi-row formations; shrub hedges predominantly hawthorn, blackthorn, berberis or dogrose; tree hedges with individual (mostly deciduous) trees; wall hedges with trees or shrubs planted on earth or stone walls.
- High cultural and historical value; high ecological potential (habitat, and wind erosion protection, biotope network); high aesthetic landscape value.

Hecke**Pas zagrzań**

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Aliniament de tufișuri (gard viu)

Gard viu la Lechința, jud. Bistrița-Năsăud (FH Erfurt 2007)

Гайова огорожа, живопліт

Власні фото Ільків Тараса Ярославовича

- „Lebende Zäune“ aus aneinandergereihten Sträuchern oder klein gehaltenen Bäumen zu Abgrenzungs-, Schutz-, Zierzwecken sowie zur Brenn-, Flechtholz-, Nahrungs- und Futterversorgung; meist angepflanzt.
- Längliche, ein- oder mehrreihige Formation; Strauchhecken überwiegend Weißdorn, Schlehe, Berberitze oder Heckenrose; Baumhecken mit einzelnen Bäumen (meist Laubgehölze); Wallhecke mit Bäumen oder Sträuchern auf Erd- oder Steinwall (Steinriegel).
- Hoher kulturhistorischer Zeugniswert; hohes ökologisches Potenzial (Lebensraum, Wind- und Erosionsschutz, Biotopvernetzung); hoher landschaftsästhetischer Wert.

- „Żywe ploty“ powstałe z siedzących krzewów lub małych drzew, mające na celu odgrodzenie, ochronę, ozdobę jak również dla zaopatrzenia w paliwo, surowiec do plegionki, żywność i paszę; na ogół nasadzone.
- Podłużne, jedynie lub wielorządowe formacje; żywopłoty przeważnie z głogu, taminy, berberysu lub dzikiej róży; żywopłoty z drzew z pojedynczymi drzewami (na ogół: drzewa liściaste); żywopłoty na wałach z drzewami lub krzewami porastającymi wały ziemie lub kamienne (rygiel kamienny).
- Duże znaczenie historyczno-kulturowe; wysoki potencjał ekologiczny (przestrzeń życiowa, ochrona przed wiatrem, erozją, sieć biotopów); wysoka wartość estetyczna w krajobrazie.

- „Garduri vii“ din tufișuri sau arbori pitici înșirate pentru delimitare și protecție, materie primă, aprovisionare cu hrana pentru om și animale; de regulă plantate.
- Formațiuni alungite, dintr-un rând sau mai multe; aliniament des de tufișuri (predominant din păducel, porumbar, drăcică, măcesă); gard din arbuști cu arbori izolați (de regulă foioase); gard de val pe un val din pământ sau piatra, cu tufișuri sau arbori.
- Valoare ridicată de atestare a istoriei culturii; potențial ecologic ridicat (spațiu de trai, protecție contra vântului și eroziunii, relații dintre biotopuri); valoare ridicată de estetica peisajului.

- Існуючі огорожі мають: функцію межову й охоронну, забезпечення сировиною, продуктами, травою. Виникнення: ріст непланованій рівень землі, (камінні мури, яри) або огорожа засаджена: регулярно обтінана, переплетувана.
- Ознака: живопліт з кущівни: густе пасмо кущів (переважно барбариси, дики рохі); живопліти з дерев з поодинокими деревами (головне: дерева тіністі); живопліти: з деревами чи кущами, зарослими в ровах на землі чи каміннях.

Hollow way

- An old path which through centuries of use by humans, livestock and sometimes cars has sunk several metres deep into the ground; evidence of old trade routes and military roads, access routes to fields, pastures, etc.
- Typical and widespread in mountainous areas with soft, easily eroded rock (such as loess, loam, clay and marl); hollows and square-cut profiles, often parallel strands or fanning patterns.
- High historical and cultural significance as testimony to previous routes; high habitat potential; can be seen on topographic maps (minimum scale 1:25 000) and aerial photographs.

Hohlweg

www.sandomierskie.com/kraj/wawoz_kj/pages/12w.htm

- Alter Weg, infolge jahrhundertelanger Nutzung durch Mensch, Vieh und Wagen z.T. mehrere Meter tief in den Erdboden eingeschnitten; Zeugnis alter Handels- und Heerstraßen, Erschließungswege der Feldflur, Viehtriften etc.
- Landschaftstypisch und weit verbreitet in bergigem Gelände auf weichen, leicht erodierbaren Gesteinen (z.B. Löss, Lehm, Ton- und Mergeldecken); Mulden- und Kastental-Profile, häufig parallele Stränge oder fächerartige Bündel.
- Hohe verkehrs- und kulturhistorische Bedeutung; hohes Biotoppotenzial; erfassbar durch Topographische Karten (Mindestmaßstab 1 : 25 000) und Luftbilder.

Kiln, industrial furnace

- Lime, gypsum and tar kilns: originally simple earthen ovens (pit furnaces), in the 19th century chamber kilns and ring furnaces built above ground in which lime, gypsum were burnt or wood was charred to tar; the existence of them always had a large impact on the surrounding woodland, after adding water production of mortar (lime and gypsum mortar) and fertiliser lime; brick works: plants for making bricks ("fired bricks"), until the 19th century undertaken in temporary firing piles (field firing ovens), later in brick kilns and chamber furnaces in permanent brick works, today, firing takes place in tunnel kilns.
- Characteristic fireplace or chimney; established in the proximity of raw materials (lime, plaster, stone quarries, clay and loam pits, wood).
- Of high economic and cultural historical value.

Ofen**Piec**

- Kalk-, Gips- und Teeröfen: ursprünglich einfache Erdöfen (Grubenöfen), im 19. Jh. oberirdische Kammer- und Ringöfen, in denen Kalk oder Gips gebrannt bzw. Holz zu Teer verschwelt wurde; der Betrieb der Öfen war stets mit umfangreichen Eingriffen in den Waldbestand der Region verbunden; nach Zusatz von Wasser Verwendung als Mörtel (Kalk- und Gipsmörtel) und Düngekalk; Ziegeleien: Anlagen zum Brennen von Ziegelsteinen („Backsteine“), bis zum 19. Jh. in temporären Meilern (Feldbrandöfen), später in gemauerten Kammeröfen ortsfester Ziegeleien, heute in Tunnelöfen.
- Markanter Kamin bzw. Schornstein; Anlagen an Rohstoffvorkommen gebunden (Kalk-, Gips-, Steinbrüche, Ton- und Lehmkuhlen, Holz).
- Hoher wirtschafts- und kulturgechichtlicher Zeugniswert.

- Piec wapienny, gipsowy, smołowy: pierwotnie proste piece ziemne (piece wyrobiskowe), w XIX w. nadziemne piece komorowe i ovalne, w których wypalano wapń lub gips względnie drewno przekształcane w smołę; eksploatacja pieca związana była z ciągłą ingerencją w stan lasów w regionie; po dodaniu wody zastosowanie jako zaprawy murarskiej (wapniowa i gipsowa) i na sój wapniowej; cegielnie: urządzenia do wypalania cegiel („cegla wypalana“), do XIX w. tymczasowych wytwórniami (wypałarnie polowe), później w murowanych piecach komorowych założonych cegielni, dziś piece tunelowe.
- Charakterystyczny komin; urządzenia powiązane z pochodzienniem surowca (wapień, gips, kamieniołomy, pokłady gliny i itp., drewna).
- Duże znaczenie gospodarcze i kulturowe.

Strungă, potecă adâncită

Potecă adâncită la Arcalia (FH Erfurt 2007)

- Drumuri vechi, în urma folosirii lor de peste secole de om, animale și căruțe adesea adâncite în pământ cu mai mulți metri.
- Tipice pentru peisajele deluroase și foarte răspândite pe roci puțin rezistente și ușor erodabile (de ex. loess, lehm, argilă, mame); profile în U sau adâncit cu fund plat, adesea în fascicule paralele sau în evantai.
- Semnificație ridicată pentru istoria circulației și culturii; potențial biotic ridicat; pot fi recunoscute prin hărți topografice (scara 1:25.000) și aerofotografii.

Власні фото Процук Михайла Теодоровича

- Внаслідок дового використання протягом віків людьми, худобою і транспортними засобами частково усувається в землю; свідок старих торгівельних і державних трактів, обробіту поля, місць випасу худоби.
- Ознака: типові для ландшафту і поширені в гірській місцевості з м'якою основою (напр., лесові ґрунти, глина, мул); профіль скринькоподібний, зазвичай паралельні смуги або звивиста форма.

Піч вапняна, гіпсова, смоляна

Власні foto Процук Михайла Теодоровича

- Польова піч, в якій випалювано вапно або гіпс, а також перетворювано дерево у смолу; підприємство з піччю було пов'язане з первинним втручанням в стан лісів в регіоні; після додавання води продукт використовували як заправу мулярську (вапняну і гіпсову).
- Ознака: перші прості печі земляні, пізніше в XIX ст. муровані, наземні, коморові і круглі печі з коминочком.

Lynchets, agricultural terraces

- A relict of historical field patterns and arable land cultivation on mountain slopes; created by deliberate cut and fill of the earth to create cultivatable terraces and prevent soil erosion; sometimes inadvertently created by repeated ploughing across the slope and soil erosion.
- Steps or trench like ripples in sloping surfaces; edges (= terraces, steps) sometimes delineated and secured by clearance cairn walls, dry stone walls or hedges along its borders; generally parallel to landscape contours.
- Of high historical value, high impact on landscape, high ecological diversity.

Ackerterrassen

Uprawy tarasowe

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Relikte historischer Flurgliederung und ackerbaulicher Bewirtschaftung in Hanglagen; entstanden durch gezielte Bodenumschichtungen, um die Bewirtschaftung zu erleichtern und um Bodenerosion zu verhindern; möglicherweise auch unbeabsichtigt entstanden durch das Zusammenwirken von hangparallelem Pflügen und Bodenerosion.
- Treppen- oder schanzenartige Geländestufen in Hanglagen; Kanten (= Rangen, Stufenraine) z.T. mit Lesesteinwällen, Trockenmauern oder Wallhecken befestigt und begrenzt; i.d.R. parallel zu den Höhenlinien verlaufend.
- Hoher historischer Zeugniswert, hohe landschaftsprägende Bedeutung, hohe ökologische Vielfalt.

Terase agricole

Terase agricole la sud de Beclan, jud. Bistrița-Năsăud
(FH Erfurt 2007)

- Relicte ale hotarelor istorice ale câmpurilor și a modului de gospodărire agrară a versanților; rezultate printr-o reașezare voită a solului, pentru a ușura prelucrarea pământului și a împiedica erziunea solului; uneori rezultate în mod întâmplător în coacțiune cu arătura în sensul curbelor de nivel și a eroziunii solului.
- Mici trepte de relief, amplasate sub forma de benzi pe versanți; marginile fixate în parte prin valuri de pietre, ziduri de piatră; de regulă paralele cu curbele de nivel.
- Valoare ridicată de atestare istorică, semnificație peisajistică ridicată, varietate ecologică mare.

Обробіток терас

- Залишки по історичній нівовій системі і способі обробітку на схилах; з'явилися як наслідок паралельної оранки до схилу так і ерозії ґрунтів.
- сідчасто або стрибкоподібно сформовані береги ґрунту на схилах (= обриви, форми сідчасті); частково зміщенні і відділені кам'яними мурами або живоплатами; перебіг паралельний до ізолій.

Marketplace

- Commonly a central place in an urban settlement where commercial transactions took place; since the Late Middle Ages legislated through market laws ("market rights" or "staple rights"); functional types: fish market, timber market, cloth market, wood market, etc.; sometimes passing merchants were required to offer their wares for sale for a set amount of time.
- Often a rectangular space; triangular or trapezoidal forms typically indicate that they arose at a junction or fork in the road; attributes: town hall, town cellar, trades hall, standard measure, pillory, → well, etc.
- High historical value for settlement patterns, a key characteristic of a place.

Markt, Stapelplatz

Rainer Eisenschmid (1998): Deutschland. Baedeker, Stuttgart

Rynek, plac targowy

Rynek Góny w Krakowie (National Geographic Polska National Geographic Polska)

- Meist zentral gelegener Platz einer städtischen Siedlung, an dem Warenhandel betrieben wurde; insbesondere ab dem Hohen Mittelalter legitimiert durch Stadtrechte („Marktrecht“, „Stapelrecht“); Funktionstypen: Fischmarkt, Holzmarkt, Waidmarkt etc. Stapelzwang: Waren mussten für bestimmte Zeit von den durchreisenden Händlern auf dem Markt zum Kauf angeboten werden.
- Oftmals rechteckiger Platz; dreieckige oder trapezförmige Plätze deuten auf ihre Entstehung an Straßenkreuzungen und -gabelungen hin; Attribute: Rathaus, Ratskeller, Kaufhaus, Eichmaß, Pranger, → Brunnen etc.
- Hoher siedlungsgeschichtlicher Zeugniswert, stark ortsbildprägend.

- Najczęściej centralnie położony plac siedlisk miejskich, na którym zawierano transakcje handlowe; w późnym okresie średniowiecza związane z prawem miejskim; typy związane z funkcją: rynek rybny, rynek drzewny, itd. Przymus składowania: towary musiały w określonym czasie zostać przez przejezdnych handlarzy wystawione na rynku miejscowości ludności.
- Często plac na planie czworoboku; kształt trójboczny lub trapezu wynikał ze sposobu krzyżowania się ulic; atrybuty: ratusz, piwnica rajców, dom handlowy, wzorcze miary, pręgierz, → studnia, itd.
- Duże znaczenie dla historii osadnictwa, silne odzwierciedlenie w obrazie miejscowości.

Piață, loc de depozitare

Târg stradal la Izvorul Crișului, jud. Cluj (W. Schreiber, 2007)

- Loc de regulă în poziția centrală a unei așezări urbane, în care s-a făcut comerț, legitimat, în special în evul mediu final, prin drepturi urbane (dreptul de a face comerț, cel de a depozita); tipuri funcționale: târgul de pește, de lemn, de drobășor etc.); obligativitatea de depozitar: mărfurile ale negustorilor ambulanți trebuie să fie oferite în piață spre cumpărare un anumit timp.
- Piață adesea rectangulară; piețe triunghiulare sau trapezoïdale indică geneza lor la intersecția sau bifurcația unor drumuri; atribute: primărie, restaurant în pivnița primăriei, magazin, măsuuri-etalon, stâlpul infamiei, → fântână etc.
- Valoare ridicată de atestare a istoriei așezărilor, determinată imaginea locului.

Торгівельні майдани, торговиця:

Власні фото Процук Михаїла Теодоровича

- Регулярні зустрічі продавців, що відбуваються в усталений час з метою обміну товарами; термін пов'язаний з церковними торговицями, які відбувалися чотириразово в рік через певний період. Ярмарок розвинувся у зрілому середньовіччі у формі великих торговиць (торги товарів протилежні до теперішніх інформаційних тортів).
- Ознака: торгівельні майдани розташовані комунікаційно вигідно близько великих міст, на перехресті торгівельних шляхів, часто з базою багатою ремеслами (напр., Лондон, Антверпен, Франкфурт, Ліпсік).

Mine

- Facilities for the extraction of natural mineral resources; evidence of mining since the Neolithic Age (flint stones); flourished since the Middle Ages and from the 15th to 18th centuries (iron, copper, lead, zinc, silver, gold, salt).
- Extraction in underground mines (tunnels, shafts), and open-cast mines; in river valleys → gold panning; near to ore veins and valleys rich in water (use of water power); relicts: → sinkholes, mine (adit) openings, water channels, spoil and slag → heaps; mining chapel (patron saint: St Barbara).
- Of high historical value as evidence of mining; high tourism potential.

Bergwerk**Kopalnia**

www.bochnia.starostwo.gov.pl/turystyka/bochnia-stolica_powiatu.htm

Mină

Prepararea minereurilor la Roșia Montană FH Erfurt; R. Heinrich 2007)

Шахта

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

31. Monastery, Cloister

- The most self-contained building complex of a religious community (Latin claustrum = closed); in the Middle Ages centres of education and innovation, promotion of industry and agriculture (plant cultivation, and herbal medicine); in the High Middle Ages extensive colonisation of the land by orders such as the Cistercian Order; oldest monasteries are the centres of missionary activities.
- Monasteries consist of a church and cloister as well as agricultural and working facilities (e.g. monastic estate, mill, fish pond).
- High cultural historical value; tourism potential.

Kloster**Klasztor**

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Meist abgeschlossener Gebäudekomplex einer Ordensgemeinschaft (lat. claustrum = verschlossen); im Mittelalter Zentren der Bildung und Innovation, Förderung von Gewerbe und Landwirtschaft (Pflanzenzucht, Kräuter- und Heilkunde); hochmittelalterliche Erschließung des Landes durch Kolonisationsorden wie die Zisterzienser; älteste Klöster Zentren der Missionierung.
- Klosteranlagen bestehend u.a. aus Kirche und Kreuzgang, auch landwirtschaftliche und gewerbliche Einrichtungen (z.B. Klostergut, Mühle, Fischteich).
- Hoher kulturgehistlischer Zeugniswert; touristisches Potenzial.

- Zwykle zamknięty kompleks budynków należący do wspólnoty zakonnej (z łac. claustrum = zamknięty); w średniowieczu centra wiedzy i innowacji, wsparcie rzemiosła i gospodarki rolnej (uprawa roślin, wiedza na temat ziół i roślin leczniczych); w dojrzym średniowieczu ważna rola scalająca kraj poprzez zakony kolonizacyjne jak zakon cystersów; najstarsze klasztory centrami misjonarstwa.
- Budynek klasztoru składał się między innymi z kościoła i krużganków, jak również z zabudowań gospodarczych i rzemieślniczych (np. majątek klasztorny, młyn, staw rybny).
- Duże znaczenie historyczno-kulturowe; potencjał turystyczny.

Mănăstire

Mănăstirea Recea, jud. Mureş (L. Muntean 2006)

Монастир

www.castles.com.ua/hoshiv.html

- Complex de clădiri, de obicei încis, al unui ordin (lat. claustrum = încis); în evul mediu, centre de educație și inovație, promovarea meșteșugurilor și agriculturii (cultura plantelor, cunoașterea ierburiilor și leacurilor); extinderea posesiunilor în evul mediu târziu prin ordine colonizatoare, ca cistercienni; mănăstirile mai vechi erau centre de misionariat.
  - Ansamblu constituie printre altele din biserică și galerii cu arcade, cu dotări agricole și meșteșugărești (de ex. poseșuni, moară, heleșteu).
  - Valoare ridicată de atestare a istoriei culturii; potențial turistic.
- Зазвичай закритий комплекс будинків, який належить до ордену (лат. Claustrum = замкнений); в середньовіччі центри науки та інформації, вимог до ремесел і рільництва (вирощування рослин, знання зільництва і лікарських рослин); у зりлому середньовіччі відкритий до інших країн всупереч колонізаційним законам, як орден цистерсів. Найстаріші монастирі є центрами місіонерства.
  - Ознака: будівлі монастиря складається з церкви з галереями, а також господарських і ремісничих будинків (напр., монастирський маєток, млин, рибний став).

32. Orchards and meadows

- Traditional parallel utilisation of fruit trees and grazing, pasture or (rarely) arable land; secondary income for small farmers: selling fresh fruit, dried fruit, cider.
- Open arrangement varying according to age, shape and tree varieties; stone fruit species dominate, including locally specific varieties; usually located on slopes which are unsuitable for arable cultivation.
- High cultural and socio-historical value; high aesthetic value for the landscape, high natural and genetic potential (local fruit varieties); ecologically sustainable land use.

Streuobstwiese

Uprawy sadowo-łąkowe

Poiană cu pomi fructiferi diseminați

Садово-пугове господарювання

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Traditionelle Doppelnutzung aus hochstämmigen Obstbäumen und Wiese, Weide oder (selten) Ackerland; Nebenerwerb kleinbäuerlicher Betriebe: Verkauf von Frischobst, Trockenobst (Dörrobst), Most.
- Offene, nach Alter, Baumform und Sorten varierende Bestände; in der Baumschicht dominieren Kern- und Steinobstarten, darunter eine Vielzahl von seltenen Lokalsorten; Verbreitung meist in Hanglagen, die ackerbaulich nicht nutzbar sind.
- Hoher kultur- und sozialgeschichtlicher Zeugniswert; hoher landschaftsästhetischer Wert, Biotop- und Genpotenzial (lokale Obstsorten); ökologisch verträgliche Landnutzung.

- Tradycyjne podwójne użytkowanie drzew owocowych i łąki, pastwiska lub (rzadziej) pola; dodatkowe zajęcie dla małych gospodarstw chłopskich: sprzedaż świeżych owoców, suszonych owoców (wędzone owoce), morszcz.
- Otwarte, zróżnicowane pod względem wieku, formy i gatunku drzew; w warstwie drzew dominują owoce pestkowe, w tym występuje duża liczba rzadkich lokalnych odmian; rozciągają się zwykłe na zboczach, które nie są wykorzystywane pod uprawę rolną.
- Duże znaczenie kulturowe i społeczne; duża wartość estetyczna krajobrazu; potencjał biotopów i genów (lokalne miejscowości owocowe); znośne ekologicznie użytkowanie terenu.

- Formă tradițională de utilizare a poienilor cu pomi fructiferi cu trunchi înalt și pășune sau ogor (rar); constituie o îndeletnicire secundară pentru întreprinderile micilor sărăcini: comercializare de fructe poraspete sau uscate, must.
- Livadă deschisă, cu diferite forme de creștere, sortimente sau vîrstă; domină pomi fructiferi cu sămburi (mere, pere, cireșe, pruni etc.), printre ele și sortimente locale, rare; frecvent pe versanți, care nu pot fi valorificate prin cultură plantelor.
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria culturii și socială; valoare peisajistică mare, potențial de biotop și genetic (sortimente locale de fructe); valorificarea terenurilor în spirit ecologic.

Власні фото Процук Михаїла Теодоровича

- Традиційне подвійне використання фруктових дерев і лугів, пасовища чи поля; поблизу малих сільських господарств; продаж свіжих та сушених фруктів.
- Ознака: засоби відкритого обробітку, пристосовані до вирівняння за віком форми дерев; домінує спосіб розташування блоками та рядами, тому виступають у великий кількості локальні відмінності; звичайно поширені на узбічях, які не використовуються під рільництво, часто на схилах доріг, могилах, шанцях та інших земних пам'ятках.

33. Palace

- Representational structure as a residential and administrative seat of the nobility or wealthy citizens, especially since the start of the modern era.
- Spacious and elaborate buildings, often originating out of a prior → castle or → monastery; a palace complex may consist of various functional buildings or parts of buildings with a courtyard, well, kitchen, chapel, library, theatre, ballroom, etc. with one or more wings, often with a wall or moat, park, pheasantry, orangery, etc.
- Important testimony to a country's history; high tourism potential.

Schloss, Schlossanlage

Zamek, teren zamku

Zamek w Lanckucie 1944 *(www.zamek-lancut.pl/)

- Repräsentatives Bauwerk als Wohn- und/oder Regierungssitz des Adels oder wohlhabender Bürger; besonders mit Beginn der Neuzeit entstanden.
- Großzügig und kunstvoll angelegte Gebäude, die oftmals aus → Burgen oder → Klöstern hervorgingen; Schlossanlage kann bestehen aus: unterschiedlichen Funktionsgebäuden bzw. Gebäudeteilen mit Innenhof, Brunnen, Küche, Kapelle, Bibliothek, Theater, Festsaal etc., ein- oder mehrflügelig, oft mit Schlossmauer/-graben, Schlosspark, Fasanerie, Orangerie etc.
- Bedeutende Zeugnisse der Landesgeschichte; hohes touristisches Potenzial.

- Reprezentacyjny obiekt stanowiący siedzibę mieszkaniową i administracyjną szlachty lub posiadaczy ziemskich; powstawały szczególnie na początku czasów nowożytnych.
- Przestronny i kunsztowny obiekt, który powstawał często na bazie → warowni lub → klasztoru; teren zamkowy mógł się składać z różnorodnych zabudowań o różnorakiej funkcji, względnie z części budynków wraz z dziedzińcem, studnią, kuchnią, kaplicą, biblioteką, teatrem, salą balową itd., jedno- lub wieloskrzydłowe, często otoczone zamkowym murem/fosa, parkiem zamkowym, bażantarnią, oranżerią itd.
- Nazzący walor historyczny obszaru; duży potencjał turystyczny.

Castel

Castelul de la Arcalia (FH Erfurt 2007)

- Construcție reprezentativă ca sediu de locuit și de guvernare a nobilimii sau a burgherilor; au apărut mai cu seamă odată cu epoca modernă.
- Edificii construite generos și artistic, care au rezultat adesea din → cetăți sau → mănăstiri; un castel poate cuprinde mai multe clădiri sau părți cu funcții diferite, cu curte interioară, fântână, capelă, bibliotecă, teatru, sală festivă etc., cu una sau mai multe aripi, adesea cu zid sau sănț în jur, parc, fazanerie, oranjerie etc.
- Atestări însemnante ale istoriei țării, potențial turistic ridicat.

34. Park, pleasure ground

- Large expanses of landscaped grounds designed for recreation and as artistic beautification of the landscape; castle grounds during the Absolutism Age; since the mid-19th century areas for public recreation (gardens, city gardens, or parks); special form: spa gardens.
- Castle grounds organised in various styles:
"French-style": regular, symmetrical Baroque manner; "English landscape park" in a naturalistic irregular manner; stylistic elements: old trees, avenues, ditches, pavilions, artificial caves, wells, parterres, etc.
- High cultural and historical value, high experiential value; abandoned sites highly endangered.

Park, Parkanlage

Park, założenie parkowe

Parc

Парк

Park w Woliowie (www.wilanow-palac.art.pl/index.php?id=80&menuid=106)

Parcul castelului de la Arcalia (FH Erfurt 2007)

Власні фото Процик Михаїла Теодоровича

- Gartenkünstlerisch gestaltete größere Flächen zur Landschaftsverschönerung und Erholung; in absolutistischer Zeit Schlossparks; seit Mitte des 19. Jh. öffentliche Erholungsgebiete (Volks-, Bürger-, Stadtpark); Sonderform: Kurparks.
- Schlossparks in verschiedenen Stilrichtungen: „französischer Park“ im symmetrisch-regelmäßigen Stil des Barock; „englischer Landschaftspark“ im natürlichen unregelmäßigen Stil; Stilelemente: Alte Bäume, Alleen, Gräben, Pavillons, künstliche Grotten, Brunnen, Parterre u.a.
- Hoher kulturhistorischer Zeugniswert; hoher Erlebniswert; aufgegebene Anlagen hochgradig bestandsgefährdet.

- Utworzono zgodnie z regulami sztuki ogrodniczej większe tereny, służące do wypoczynku i upiększeniu krajobrazu; w czasach absolutyzmu parki zamkowe; od połowy XIX w. jako publiczne miejsca wypoczynku (parki ludowe, mieszczańskie, miejskie); szczególna forma: park zdjrojowy.
- Parki pałacowe w różnych stylach: „park francuski“ w symetryczno-regularnym stylu barokowym; „park angielski“ w nieregularnym stylu bliskim naturze; elementy stylu: stare drzewa, aleje, fosy, pawilon, sztuczne groty, dontanny i inne.
- Duże znaczenie historyczno-kulturowe; duża wartość kulturalna, w zaniedbanych obiekttach elementy parku są zagrożone.

- Suprafețe plantate cu pomi, create după regulile grădinăritului, care serveau estetizării peisajului și recreerii; în perioada absolutismului parcuri de palat; de la mijlocul sec. 19 zone publice de recreere (parcuri populare, orășenești); formă particulară: parcurile balneare.
- Parcuri de palat, în diferite stiluri: „parc francez“ în stil simetric-regulat al barocului; „parc peisagistic englezesc“ în stil pseudonatural, neregulat; Elemente stilistice: copaci bătrâni, alei, sănături, pavilioane, grote artificiale, fântâni, peluze și.a.
- Valoare ridicată de atestare a istoriei culturii; valoare ridicată de amintire; parcuri abandonate foarte periclitate.

- Мистецька організація територій, яка сформувалась у вигляді поверхонь з деревнimi насадженнями, що сполучують місцем відпочинку та елементами, що прикрашають краєвид; в часи абсолютизму популярні палацово-паркові комплекси; від поховини XIX ст. щодені місця відпочинку людей (народні парки, міські); особлива форма: парк джерельний.
- Ознака: палацові парки різних стилів: «парк французький» з симетричною структурою - стиль бароко; «англійський парк» в природному неупорядкованому стилі; елементи: старі дерева, алеї, рови, павільйони, штучні гrotи, мости тощо.

35.

Road, historical

- Important historical roads: primarily long-distance routes (trade and military roads); impulse for the development of many cities, promoted culture and commerce; names often reflect meaning, goods that were transported or the destination ("Via Regia," "Salt Road," "Copper Road").
- Mostly raised routes, as lowlands are wet and present many obstacles (hence the names "High Road" and "High Street"); built attributes: customs house, escort house; inn; tavern, coach house (relay station) for switching horses, post office, → stone cross, signs, distance markers, boundary stones; → hollow ways, → chaussées; sometimes plank roads in lowland bogs or dams in moorland; information in historical maps and field-names.
- High cultural and historical value, high tourism potential.

Straße, historisch

Trakt, historyczny

Stradă, istorică

Історичний тракт

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Bedeutende historische Straßen: Hauptfunktion Fernverkehr (Handels- und Heerstraßen); Impuls für die Entwicklung vieler Städte, förderten Kultur und Gewerbe; Namen spiegeln Bedeutung, Transportgut oder Zielort wider („Via Regia“, „Salzstraße“, „Kupferstraße“, „Nürnberger Straße“).
- Meist Höhenwege, da Niederungen nass und viele Hindernisse (deshalb „Hohe Straßen“); bauliche Attribute: Zollhaus, Geleithaus; Gasthaus; Krug, Relaisstation zum Wechseln von Pferden, Poststation, → Steinkreuze, Wegweiser, Postmeilensäulen, Grenzsteine; → Hohlwege, → Chaussee; in Niederungen Bohlenwege und Moorwälder; Nachweis durch historische Karten und Flumenten.
- Hoher kulturhistorischer Zeugniswert, großes Tourismuspotenzial.

- Znaczące drogi historyczne: ich główna funkcja to komunikacja dalekobieżna (trakty handlowe i pańskie); impuls dla rozwoju wielu miast, wspieraly kulturę i rzemiosło; ich nazwy są odzwierciedleniem znaczenia, transportowanych towarów i miejscowości, do których wiódł dany trakt (np. „Szlak solny“, „Szlak miedziany“, „Szlak norymberski“).
- Zwykle drogi wysokie, z uwagi na tereny podmokłe i liczne przeszkody (dla tego „wysokie trakty“); cechy budowlane: dom celny, strażnica, zajazd, karczma; miejsce zmiany koni, stacja pocztowa, → kamienny krzyż, drogowskaz, milowy kamień pocztowy, kamień graniczny, → parów, → szosa; na obszarach nizinnych drogi na palach i nasyp w rejonach trzęsawisk; informacje uzyskać można na podstawie map historycznych i nazwy pól.
- Duże znaczenie historyczno-kulturowe; duży potencjał turystyczny.

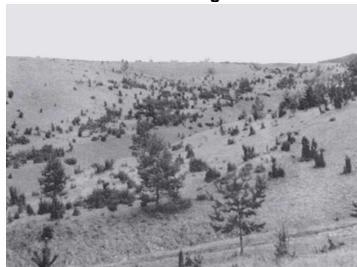
Stradă istorică la Arcalia (FH Erfurt 2007)

Власні фото Ільків Тараса Ярославовича

- Străzi istorice importante: funcția principală a fost circulația pe distanțe mari (străzi comerciale și de oaste). Impuls pentru dezvoltarea multora dintre orașe, au favorizat cultura și meșteșugurile. Numele reflectă importanța lor, marfa ce s-a transportat și destinația (Via regia, Strada sării, Strada cuprului, Strada Nürnbergului, drumul roman). Nürnbergzka).
- De regulă drumuri de înălțime, deoarece pe văi au existat exces de umiditate și numeroase obstacole (de aceea „străzi înalte“); însuși arhitecturale: localul văii → casă de escortă, han, cărciumă, statie de schimbăra caii, poștă, → cruci de piatră, indicatori de drum, coloane indicatoare de mile poștale, pietre de frontieră, → strungă, → şosea, în lunci drumuri podite și diguri de mlașină; atestări prin hărți istorice și toponime.
- Valoare ridicată pentru istoria culturii; potențial turistic ridicat.

Rough grazing

- Infertile grazing land, extensively grazed by sheep, goats and cattle; until the 19th century widespread use of common land.
- Open grassland, with occasional individual trees, often on rocky, hillside or particularly dry or wet locations; bushes with thorns and toxic substances (such as juniper, hawthorn, blackthorn, dogroses).
- High agricultural and socio-historical value; high ecological potential (rocky fields, dwarf shrubbery and juniper heather, infertile or dry grassland with diverse richness of species, such as orchids, lichen); endangered by reforestation and over-saturation with nutrients (eutrophication).

Hutung**Miejsce wypasu**

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Păşune, pajiște săracă, pajiște cu ienupăr

Păşune la Arcalia (FH Erfurt 2007)

Mісце випасу

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- Ekstenzivno vzhivani pasoviща, які є загальними і найчастіше на них випасають вівці, кози та велику рогату худобу; до XIX ст. розташовувались на сухих і підмоکлих землях на узбіччях та кам'янистих ґрунтах.
- Ознака: мізерна трава, перемежована поодинокими деревами, кущами і зарослями; кущі шпильчасті (напр., ялівець, дика рожа).

Pit (loam, clay, sand, gravel, marl, ochre)

- Site of loam, clay, sand, gravel, marl and ochre extraction; for use as building materials (bricks, plaster, mortar), a raw material for pottery, colour pigment (ochre) and for soil improvement (marl in particular).
- In areas where respective raw materials are existent; pits are mostly between a few square metres to a hectare large (modern open-cast mines even bigger); often partially filled with water once decommissioned.
- Historical economic value; high ecological potential; endangered by backfill and unregulated dumping of rubbish.

Grube (Lehm-, Ton-, Sand-, Kies-, Mergel-, Ockergrube)**Wyrobisko (gliny, ilu, piasku, margli, ugieru)**

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Exploatare (de lut, argilă, nisip, marmă și ocru)

Exploatare de nisip la Aleșd, jud. Bihor (L. Muntean, 2006)

Кар'єр глини, мулу, піску, сланців

Власні фото Ільків Тараса Ярославовича

- Abbaustelle für Lehm, Ton, Sand, Kies, Mergel und Ocker; Verwendung als Baustoff (Ziegel, Putz, Mörtel), Rohstoff für Töpferwaren, Farberde (Ocker) und für die Bodenmelioration (besonders Mergel).
- In Gebieten jeweiliger Rohstoffvorkommen; Gruben von zumeist wenigen Quadratmetern bis Hektargröße (moderne Tagebaue auch größer); nach Einstellung des Abbaus teilweise mit Wasser gefüllt.
- Wirtschaftshistorischer Zeugniswert; hohes ökologisches Potenzial; Gefährdung durch Verfüllung und ungeregelter Müllablagierung.

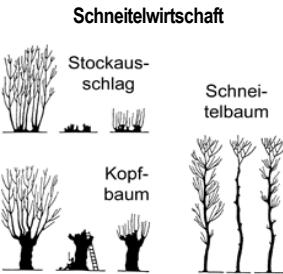
- Miejsce eksploatacji gliny, ilu, piasku lub margli; zastosowanie jako materiał budowlany (cegły, tynk, zaprawa murarska), surowiec w gospodarstwie, barwnik (ochra) i w melioracji (szczególnie margle).
- Na obszarach występowania surowca; wyrobiska o powierzchni od mniejszej niż jednego metra kwadratowego do wielkości hektara (nowoczesne kopalnie odkrywkowe również większe); po wstrzymaniu eksploatacji częściowo zalane wodą.
- Znaczenie gospodarczo-historyczne; wysoki potencjał ekologiczny; zagrożenie wynikające z przesady i nieuregulowanego składowania odpadów.

- Locuri de exploatare a lutului, argilei, nisipului, mamei și ocru; utilizare ca material de construcție (țigle, mortar), materie primă pentru olărit și pentru ameliorarea solului (în special marmă).
- Apar în regiunile cu zăcămintele respective; exploatari de la câteva metri pătrați (de obicei) până la hectare (carierele moderne sunt chiar mai mari) (→ țiglării); după sistarea exploatarii, umplute parțial cu apă.
- Valoare de atestare a istoriei economiei, potențial ecologic ridicat, periclitare prin umplere și depunere neregulamentară de deșeuri.

- Місце видобутку глини, мулу, піску, сланців, які застосовують як будівельний матеріал (цегла, тинк, мулярська заправа), сировина в гончарстві і меліорації (зокрема сланців).
- Ознака: на теренах, де знаходитьться сировина; кар'єри з поверхнею меншою від 1 м кв. до величини гектара (сучасні кар'єри більші), після закінчення видобутку частково залиті водою.

Pollarding

- Pollarding of pasture, hornbeam, ash and lime, thin deciduous branches consists in pruning several year cycles, either through cutting or snapping them off by hand; for tree hay, leaves are stripped from the branches and dried for winter fodder: the Latin name of ash (*Fraxinus*, lat. *frangere* = to break) and the hornbeam (*Carpinus*, carpere lat = to pluck or tear)

Okrzesywanie drzew

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Economie prin tăierea crengilor

Arbori tăiați pentru valorificarea crengilor la Viișoara (FH Erfurt 2007)

Обтісування дерев

- В процесі обтісування дерев тонкі листяні галузки кілька разів в році обтінають ножами або ручним способом, вони призначені для опалювання або плетіння; листки зривають з галузок і сушать для зимових потреб.
- Ознака: Обтісування дерев або низько при землі (→ низинний ліс) або при короні дерева (→ корони дерев); висота корони дерева повинна унеможливити диким звірам і худобі доступ до молодих вразливих дерев.

Pond

- Smaller area of standing water, fed by rivers, streams, springs or rain and usually surrounded by artificial embankments; functions: fish ponds, water wheel mill ponds, e.g. for the mining industry, mills and trip hammer mills, ice pools for making blocks of ice, timber floating pools, firewater ponds, bathing ponds, drinking water and irrigation ponds, washing and bleaching ponds, retting pond, watering hole and washing pond for cattle, ponds for the harvesting and reed and sweet flag.
- Dams, weirs, connecting channels: pond chains.
- Aesthetic landscape potential, beneficial for the habitat, high experiential value, water retention function.

Teich

- Kleineres stehendes Gewässer, das durch Flüsse, Bäche, Quellen oder Regen gespeist und meist durch künstliche Dämme abgeriegelt wird; Funktionen: Fischteiche, Teiche zum Antrieb von Wasserrädern für den Bergbau, Mühlen und Pochwerken, Eisteiche zur Eisgewinnung, Flößteiche, Löschteiche, Badeteiche, Trinkwasser- und Bewässerungssteiche, Wasch- und Bleichteiche, Flachsrosteiche, Tränken und Waschplätze für das Vieh, Teiche für die Teichbinsen- und Schilfrohrgewinnung.
- Dämme, Wehre, Verbindungsgräben; Teichketten.
- Landschaftsästhetisches und Biopotenzial, hoher Erlebniswert, Wasserrückhaltefunktion (Retention).

Staw

www.superbytom.republika.pl/foto_nowe/Bytom%20Zielony%20Staw.jpg

- Mały zbiornik wody stojącej, który zasilany jest przez rzeki, potoki, źródła lub deszcze i jest zwykle obudowany po-przez sztuczne nasypy; funkcje: staw rybny, staw dla napędzania koła wodnego dla kopalni, młynów i ubijaków, staw lodowy dla pozyskiwania lodu, staw spławny, zbiornik przeciwpożarowy, staw kapielowy, ujęcie wody pitnej i wody do nawodnienia, staw będący miejscem obmywania ciała i prania, stawy do moczenia lnu, staw jako wodopój i miejsce obmywania bydła, stawy dla pozyskiwania trzciny i taraku.
- Waly, jazy, kanały łączące; sieć stawów.
- Potencjał estetyczny dla krajobrazu oraz ważny biotop, element podnoszący doznania krajobrazowe, funkcja za-trzymania wody (retencja).

Baltă, iaz

Laz pentru acționarea șteampului de la Roșia Montană (C. Corpade, 2006)

- Ape stătătoare mici, alimentate prin râuri, pârâuri, izvoare sau ploii și închise, de regulă, prin stăvile artificiale; funcții: eleștee de pește, bălti pentru punerea în funcțiune a roților șteampurilor, morilor, bălti pentru obținerea ghetii, bălti pentru plutărit, pentru pompieri, pentru abie, apă potabilă, irigații, pentru spălat și albăt, pentru topirea inului, pentru adăpat și spălat vite, pentru stufo.
- Diguri, stăvilare, sănțuri de legătură, salbe de bălti.
- Potențial estetic al peisajului și de biotop; valoare ridicată de amintire; funcție de retenția apelor.

Став

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

Quarry

- Excavation site for the extraction of rocks or minerals.
- Trenches and holes from the size of a few square metres to open-cast mines of several hectares, usually with distinctive rock walls; only in areas with hard stone geology; accompanied with sunken routes, quarry tips and stone crushing floors.

Steinbruch

- Regional natural stone used as a building material can influence the shape of towns, villages and landscapes and therefore contribute to regional identity; a commodity reservoir for restoration and conservation; high ecological potential (rock locations); recorded in historical and current topographic maps, visible in aerial photographs.

Kamieniołom

www.kruszywa.com/geologia.html

- Geländeinschnitt zur Gewinnung von Gesteinen oder Mineralien.
- Gräben und Löcher von wenigen Quadratmetern bis zu Tagebauen von vielen Hektar Größe, mit markanten Felswänden; gebunden an Gebiete mit Hartgestein; vergesellschaftet mit Hohlwegen, Bruchsteinhalden und Steinbauerplätzen.
- Regionale Naturbausteine prägen Städte, Dörfer und Landschaften, deshalb in hohem Maße identitätsstiftend; Rohstoffreservoir für Restaurierungen im Denkmalschutz; hohes ökologisches Potenzial (Felsstandorte); Erfassung in historischen und aktuellen Topographischen Karten, Luftbildern.

Carieră de piatră

Carieră la Belis jud. Cluj (MET, 2007)

- Aflorimente pentru exploatarea rocilor sau a mineralelor.
- Excavații și gropi de câțiva metri până la cariere de câteva hectare, cu pereti proeminenti; legate de regiuni cu roci rare; asociate cu drumuri în debleu, halde de piatră spartă și exploatare.
- Rocile fiecărei regiuni își pun amprenta pe aspectul orașelor, satelor și peisajelor, fapt pentru care sunt puternice creațoare de identitate; surse de materii prime pentru restaurări în cadrul protejării monumentelor; potențial ecologic ridicat; includerea în hărți topografice istorice și actuale, imagini aeriene.

Каменоломня

Власні фото Ільків Тараса Ярославовича

- Відкрите місце для видобутку каменю як сировини, будівельного матеріалу.
- Ознака: ями та отвори на поверхні менші від одного квадратного метра до декількох гектарів, із скельною стіною; пов'язані з обшарами, що мають тверде скельне покриття; додатком є вигнуті запалі дороги, хаотичні кам'яні брили і місця обтісування каменю.
- Регіональні природні кам'яні поклади формували міста, села, краєвиди; сирівці використовують для спорудження пам'ятників; значні екологічні проблеми (скалисті місцевості); зображаються на історичних і спеціальних картах, аерознімках.

41. Saline, salt works

- A processing plant for extracting salt by boiling down salt solutions ("evaporated salt"); originally, salt brine was obtained from natural sources, later from deeper boreholes; from the 16th century onwards the extreme consumption of firewood was reduced by a quarter by using graduation to increase salt concentration of the saline solution.

Saline

- Pan house with large copper pans for boiling off water; graduation works: a wooden scaffolding stuffed with straw, later with blackthorn branches (*Prunus spinosa*), up to 16 m high and several hundred metres long, which served to increase saline concentration by dripping water over the wall of thorns to assist water evaporation in the air.
- Of high historical value as a testimony to regional economies; high tourism and healthcare potential.

Warzelnia soli

www.samper.pl/wystawa_gea/obrazki/expopig-72.jpg

- Anlage, die durch Kochen (Sieden) von Salzlösungen Salz gewinnt (deshalb auch „Kochsalz“, „Siedesalz“); ursprünglich wurde die Sole aus natürlichen Salzquellen bezogen, später aus Tiefbohrungen; der extreme Brennholzverbrauch wurde seit dem 16. Jh. durch Gradierwerke auf ein Viertel abgesenkt.
- Siedehäuser mit großen Kupferpfannen; Gradierwerk: Holzgerüste mit Stroh, später mit Schwarzdornzweigen behängt (*Prunus spinosa*), bis zu 16 m hoch und mehrere hundert Meter lang, dienten dem Gradieren, d.h. dem Erhöhen des Salzgehaltes durch Verdunstung des in der Sole vorhandenen Wassers, und der Reinigung.
- Hoher wirtschaftshistorischer Zeugniswert; hohes touristisches und balneologisches Potenzial.

Salină

Salina de la Turda, jud. Cluj (N. Baciu, 2007)

- Instalație de extragere a sării prin fierbere de soluții saline (de aceea și sare de fierbere); inițial, saramura se extragea din izvoare de sare, ulterior din foraje; consumul extrem de mare de combustibil lemnos a fost redus la un sfert, începând cu sec. 16, prin instalațiile pentru mărire concentrației și purificării sării din apa sărată.
- Sărărie cu recipiente mai din cupru; instalație pentru mărire concentrației și purificării sării din apa sărată, rame lemnăoase cu paie, mai târziu cu crengi de porumbar (*Prunus spinosa*), cu înălțime de până la 16 m și lungi de mai multe sute de metri, care serveau creșterii concentrației de sare și purificării apei din saramură prin evaporare.
- Valoare documentară economico-istorică ridicată; potențial turistic și balnear ridicat.

Солеварня, градирня

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- Місце випарювання кухонної солі в процесі варіння з покладів солі (тому «кухонна сіль», «варена сіль»); на початках отримувано сіль з природних соляних джерел, пізніше з підземних покладів солі; при цьому використання паливного дерева зменилося від XVI ст. на четверть.
- Ознака: варіння у великих мідних казанах; градирня: дерев'яні рушти із соломою, пізніше із галузя кущовини до 16 м висотою і понад 100 м довжиною, дозволяли збільшити кількість солі шляхом випаровування та осушення.

42. Scattered settlement

- Dispersed, sometimes also linear distribution of a settlement without a coherent form, recognisable village structure or village centre.
- Casual, mostly scattered accumulation of individual farmsteads in the middle of large land parcels; farms located far apart and usually not according to any planned arrangement; settlement forms without communal facilities (church, parish house, etc.), without a unifying figure or common access, typically found in areas populated late-on, areas with weak infrastructure or areas that are difficult to urbanise (mountains, marshes).
- Of historical value, easily recognisable.

Geospace (1997): Luftaufnahmen

- Flächige, z.T. auch lineare Siedlungsweise ohne geschlossene Ortsgestalt, dörfliche Gemeindestruktur und ohne eigentlichen Dorfkern.
- Lockere, meist flächig gestreute Anhäufung von Einzelgehöften inmitten weiträumiger Besitzparzellen; Gehöfte weit auseinander liegend und i.d.R. nicht plannmäßig angeordnet; Siedlungsform ohne gemeinschaftliche Einrichtungen (Kirche, Gemeindehaus etc.) sowie ohne verbindendes Gestalt- oder Erschließungselement; typisch in spät besiedelten, ertragsschwachen und schwer urbanisierbaren Landschaftsräumen (Gebirgsregionen, Marschen).
- Historischer Zeugniswert, guter Wiedererkennungswert.

Rozproszona zabudowa

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Powierzchniowy, częściowo również liniowy układ siedliskowy bez określonego, zamkniętego kształtu, wiejska struktura miejscowości, lecz bez określonego centrum wsi.
- Luźne, zwykle rozrzucone przestrzenne pojedyncze gospodarstwa na dużych parcelach; zagrody leżą daleko od siebie z reguły w sposób niezplanowany; forma osiedla bez wspólnych urządzeń (kościół, dom gminny itd.), jak również bez łączących elementów ukształtowania i uzbrojenia; typowe dla obszarów później zasiedlonych, o słabszej żywości gleby i posiadające ograniczone możliwości dla urbanizacji (regiony górskie, żuławy).
- Znaczenie historyczne, duża wartość rozpoznawania.

Așezare risipită

Așezare risipită la Mociu, jud. Cluj (FH Erfurt 2007)

- Mod de așezare în suprafață, uneori și linear, fără o formă compactă a satului, a structurii sătești și fără un centru propriu-zis al satului.
- Așezare cu gospodării risipite printre parcele întinse de proprietate; gospodării care, de regulă, nu sunt așezate după un plan și se află la mari distanțe; formă de așezare fără dotări comunitare (biserică, casă comunală etc.) și fără elemente de legătură; tipice pentru spații târzii populate, cu productivitate redusă și dificil de sistematizate (regiuni de munte, de teruri tip marschen).
- Valoare de atestare istorică, valoare de recunoaștere.

www.castles.com.ua/oporec.html

- Поселення лінійного або поверхневого типу без певної визначененої форми, сільської ради і без визначеного центру села.
- Ознака: вільні, зазвичай поширені поодинокі господарства із значними ділянками власників, загородами без планового підпорядкування; формами поселень без спільних закладів (церква, будівлі ради тощо) як і без визначальних елементів про форму і господарювання; типові для пізніших осередків поселень, слабких громад і пов'язаних з труднощами в урбанізації простору (гірські регіони, дельти рік).

43.

Single farmstead, hamlet**Einzelgehöft, Einöde**

- Rural settlement outside developed areas, rural farm property.
- Scattered farms in outlying areas (rural dwelling and agricultural facilities); often solitary work or production facilities tied to a specific location (wind mills, water mills, sawmills, hammer mills), but also restaurants, farms, manors, outlying estates, monasteries, etc.; relocated farmsteads often in remote or isolated locations; typical in foothill areas.
- Historical evidence and monument conservation value, high degree of endangerment, highly recognisable and part of regional identity.

Geospace (1997): Luftbildaufnahmen

- Ländliche Siedlungsweise außerhalb geschlossener Ortschaften; bäuerliche Einzelanwesen.
- Verstreut und außerhalb geschlossener Ortschaften liegende Gehöfte (bäuerliche Wohn- und Betriebsstätte); häufig einzeln stehende, standortgebundene Werk- und Produktionsstätten (Windmühlen, Wassermühlen, Sägewerke, Hämmer) aber auch Gasthöfe, Gutshöfe, Herrensitze, Vorwerke, Klöster, Aussiedlerhöfe etc.; häufig an exponierten oder abseitigen Standorten; typisch in Mittelgebirgsregionen.
- Historischer Zeugnis- und Denkmalschutzwert, starker Gefährdungsgrad, hoher Wiedererkennungs- und Identifikationswert.

Pojedyncze gospodarstwo, wysiedlane gospodarstwo

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Rodzaj osadnictwa wiejskiego poza zamkniętą miejscowością, poza obrębem miejscowości; pojedyncze siedlisko chłopskie.
- Leżące poza obrębem miejscowości zagrody (chłopskie miejsce zamieszkania i pracy); zwykle występujące pojedynczo, miejsca produkcji i pracy związane z miejscowością zamieszkania (wiątraki, młyny wodne, tartaki, kuźnie), jak również jako gospody, dwory, siedziby właścicieli ziemskich, włością, klasztorów, itd.; zwykle w miejscowościach eksponowanych lub na uboczu, charakterystyczne dla regionów podgórkich.
- Świadectwo historyczne i wartość zabytkowa, silny stopień zagrożenia, wysoka wartość rozpoznawcza i identyfikacyjna.

Gospodărie individuală, Gospodărie izolată

Gospodărie individuală în jud. Mureş (L. Muntean, 2006)

- Tip de aşezare rurală în afara localităților închegate; aşezare individuală sărănească.
- Gospodării (locuințe și locuri de producție sărănești) risipite și aşezate în afara localităților închegate; adesea ateliere sau locuri de producție izolate, legate de un amplasament (mori de vânt și de apă, joagăre, fierării primitive) dar și hanuri, moși, castele, fortărețe, mănăstiri, gospodării de emigranți etc.; adesea în locuri expuse sau izolate; tipic pentru regiuni de munți mijlocii.
- Dovadă istorică valoroasă și de ocrotirea monumentelor, grad ridicat de pericolitate, valoare ridicată de recunoaștere și identificare.

Поодиноке господарство (виселене господарство)

Власні фото Ільків Тараса Ярославовича

- Сільське житло мудреця поза територією поселення; селянське житло без сільської приналежності до конкретної ради.
- Ознака: лежить поза територією поселень (сільські місця житла і праці); звичайно є поодиноким, пов'язане з місцем житла, місцем продукції і праці (вітряки, водяні млини, лісопильні, ковалівство), рівно ж знані господи, двори, маєтки землевласників, монастири тощо; звичайно розташовані на узбіччі, характерні для регіонів середніх гір.

Solitary trees

- Solitary tree which through particular usage or historical tradition gains a specific significance; can be situated in a settlement or in the open countryside.
- Depending on function: for shelter, shade, for a break, meal, or prayer (vesper); typically on the edge of fields, for people as well as livestock. Trees that mark boundaries, denote sacred spaces or places of prayer, for pronouncing judgement (dule tree) or punishment or execution (gallows tree, whipping post), for a courtyard or garden, for commemorative purposes, etc.
- High cultural and historical value, aesthetic and ecological potential; can be seen in historical and current topographic maps (with some restrictions) as well as aerial photographs.

Einzelbaum**Pojedyncze drzewa**

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Einzeln stehender Baum, der durch Nutzung oder Tradition einen historischen Wert besitzt; im Siedlungsraum oder in der freien Landschaft.
- Abhängig von Funktionen: Vesper-, Schatt- oder Mittagsbäume an Feldrändern als Pausenorte für Mensch und Vieh, Grenzbäume, Schutzbäume heiliger Orte und Andachtsplätze, Gerichts- und Galgenbäume, Hudebäume (Mastbäume), Hof- und Hausbäume, Gedenkbäume etc.
- Hoher kulturhistorischer Zeugniswert; ästhetisches und ökologisches Potenzial; Erfassung aus historischen und aktuellen Topographischen Karten (mit Einschränkungen) sowie Luftbildern.
- Pojedynczo rosnące drzewo, posiadające poprzez użytkowanie lub tradycję pewną wartość historyczną; na otwartej przestrzeni w krajobrazie bądź też we wsi.
- W zależności od pełnionej funkcji: drzewa na nieszpory, dające cień lub południowe na brzegach pół jako miejsce odpoczynku dające cień dla ludzi i bydła, drzewa graniczne, drzewa związane z kultem religijnym lub miejscem na boże narodzenie, miejsce sądów i wyroków - jako szubienica, drzewa przydomowe i przyzagrodowe, miejsca pamięci, itd.
- Duże znaczenie historyczno-kulturowe; potencjal estetyczny i ekologiczny; ewidencja na historycznych i aktualnych mapach topograficznych, jak również na zdjęciach lotniczych.

Arbore solitar

Arbore solitar la Arcalia (FH Erfurt 2007)

- Copac solitar, care prin utilizare sau tradiție prezintă o valoare istorică, așezat în sat sau în natură liberă.
- Depinzând de funcție: arbori sub care se ia gustarea, arbori de umbăr sau de miazăzi, ca locuri umbroase pentru oameni și animale la marginea câmului, copaci de hotar, copaci de protecție și unor locuri sfinte și de contemplare, arbori de judecată și de spânzurătoare, arbore de turmă, arbori de curte și de casă, arbori de comemorare etc.
- Dovadă valoroasă a istoriei culturii; potențial estetic și ecologic; sunt cuprinse în hărți istorice și actuale (cu limitări) și pe aerofotografii.

Поодинокі дереваwww.carpathian-photo.com/ua/lastadded/?page=18

- Поодиноке дерево, що росте на відкритому просторі, а також на сели.
- Ознака: поділяють залежно від функції, яку виконують дерева: дерева, які дають тінь, є місцем відпочинку для людей і худоби, прикордонні дерева, дерева, пов'язані з релігійним культом або місцем богослужінь, місце судів і вироків - шибениця, дерева біля будинків і загород, місця пам'яті тощо.

45.

Smeltery, foundry

- Industrial facilities for the extraction of metal raw materials from liquefied molten ore (such as iron, lead, zinc, copper, silver) or for glass production (glass works).
- Individual building or group of buildings with integrated or separate smelting furnace. Smelters consumed large quantities of charcoal as fuel and reducing agent (→ charcoal burning), water for washing the ore and as source of power, therefore commonly located in valleys with sufficient water in ore-rich mountainous areas and highlands; glass works require quartz sand, lime, potash, water; their high consumption of firewood is responsible for the high rate of forest destruction.
- High economic and cultural value; tourism potential.

Fot. Hans Müller 2003

Schmelzhütte, Hüttenwerk**Huta, zakłady hutnicze**

www.nowahuta.info/images/images.shtml

Uzina metalurgică, topitorie Uzina metalurgică la Galați
(upload.wikimedia.org/wikipedia/commons)**Металургія**

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- Промислове використання пристрій для виплавлення з руди і для отримання металевої сировини (напр., залізо, олово, цинк, мідь, срібло).
- Ознака: виплавлення вимагало деревного вугілля як сировини для розпалювання і води для обмивання руди та як джерела енергії, тому центри розташовували в долинах рік в багатих на руду середніх горах. Частина для виплавлювання: висока піч, деревне вугілля, дробарка.

46. Stone cross, cross incised stone**Steinkreuz, Kreuzstein**

- Standing stone erected to commemorate or warn others with a cross shape, or an inscription of the figure of a cross; commemorates people who have been killed or victims of a disaster; in many cases the original reason for their erection is no longer known; age 13th-17th century, memorial stones until present times.
- Differentiation between stone crosses (stone in a cross shape), cross-incised stones (stone with an inscription of the figure of a cross) and stone discs with a figure of a cross mounted on a pedestal, some with chiselled inscriptions.
- Of high cultural and historical value.

Kamienne krzyże, krzyże na kamieniach

Fot. J.M. Pijanowski 2007

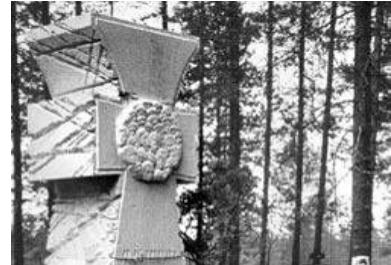
- Gedenk- und Sühnesteine in Kreuzform oder mit Kreuzabbildung, die an erschlagene oder verunglückte Personen erinnern sollen; Aufstellungsgründe sind meist jedoch unbekannt; Alter 13.-17. Jh.
- Unterschieden werden Steinkreuze (Stein in Kreuzform), Kreuzsteine (Stein mit Kreuzabbildung) und Scheibenkreuzsteine (Steinscheibe mit Kreuzabbildung auf einem Sockel), teilweise mit eingemeißelten Inschriften.
- Hoher kultur- und rechtshistorischer Zeugniswert.

- Kamienie pamięci i kamienie pokutne w kształcie krzyża bądź też z ilustracją przedstawiającą krzyż, które powinny przypominać o zamordowanej lub skrywzonej osoby; powody ustawiania takich krzyży są zwykle nieznane; pochodzenie XIII-XVII w.
- Rozróżnia się kamienne krzyże (kamienie w kształcie krzyża), krzyże na kamieniach (kamienie z przedstawieniem krzyża) i kamienne płyty z krzyżem (kamienna płyta z przedstawieniem krzyża na cokole), częściowo z napisem wyrytym za pomocą dłuta.
- Duże znaczenie kulturowe i historyczne.

Cruce din piatră, piatră cruciformă

Cruce de piatra, la Călățele, jud. Cluj (N. Baciu 2007)

- Pietre comemorative sau de pocăință în formă de cruce sau cu o ilustrație de cruce, care să amintească de persoane omorâte sau decedate; motivele ridicării lor sunt însă, de regulă, necunoscute; vârstă sec. 13-17.
- Se disting cruci de piatră (piatră în formă de cruce), pietre cu cruce (pietre cu o ilustrație de cruce) și plăci-cruce de piatră (placă de piatră cu o imagine a crucii pe soclu), parțial cuprinzând inscripții dăltuite.
- Valoare ridicată pentru istoria culturii și a dreptului.

Власні фото Процук Михайла Теодоровича

- Кам'яні пам'ятки і камені покаяння у формі хреста або з ілюстрацією у вигляді хреста, які повинні нагадувати про смерть, нещасний випадок, причини встановлення таких хрестів загалом незнані, походять з XIII-XVII ст.
- Ознака: розрізняють кам'яні хрести (камені у вигляді хреста), хрести на каменях (камені з представленням хреста) і кам'яні плити з хрестом (кам'яна плита з представленням хреста на цоколі), часто з виритим дротом написом.

Timber floating

- Firewood and timber transportation on rivers and streams in the form of a) floating of unbound firewood (uncontrolled floating, drifting, especially firewood), and b) log floating with tree trunks bound into rafts (timber rafting in the true sense of the word, especially lumber), in times of great wood shortage (17th, 18th century)

a valuable commodity; Target markets in cities and regions with little woodland and for industries dependent on wood/firewood such as → saline, salt works, → smelters; rivers served as a cheap means of transport.

- In order to ease timber floating, winding stretches of river were straightened and natural barriers removed, artificial trenches were dug and pools created to provide water for the trenches; on the river bank there were places for stacking and binding timber; in addition to relicts of buildings, field and forestry names also refer to the practice of timber floating.
- Of high economic and socio-historical value.

Flößerei**Spływ rzeczny**

www.dziecionline.pl/albumy/okolice/3.htm

Plutărit

Plutărit, oprităre, Valea Firii, jud Cluj (MET 2008)

Річний сплав

Власні фото Процук Михаїла Теодоровича

- Brenn- und Bauholztransport auf Flüssen und Bächen in Form a) der ungebundenen Scheitholzflößerei (Wildflößerei, Trift; vor allem Brennholz) und b) der Langholzflößerei mit zusammengebundenen Baumstämmen (Flößerei i.e.S.; vor allem Bauholz); in Zeiten großen Holzmangels (17., 18. Jh.) begehrtes Handelsgut; Absatz in holzarmen Städten und Regionen und in Gewerbebetrieben wie → Salinen oder → Schmelzhütten; Fließgewässer dienten als billiges Transportmittel.
- Um die Flößerei zu erleichtern, wurden windungsreiche Fließstrecken begradigt, natürliche Hindernisse beseitigt, künstliche Floßgräben und Floßteiche zur Wasserspeicherung angelegt; an den Ufern gab es Holzsammel- und Floßbindeplätze; neben baulichen Relikten weisen zahlreiche Flur- und Forstnamen auf die historische Flößerei hin.
- Hoher wirtschafts- und sozialgeschichtlicher Zeugniswert.
- Transport drewna opałowego i budowlanego drogą wodną w formie a) niepołączonych spławiany wierzchołków drzew (dzikie spławianie, pastwiska, przede wszystkim drewna opałowego) i b) spławianie długiego drewna (spływ we właściwym znaczeniu, powiązanych pni drzew, przede wszystkim drewna jako materiał budowlany); w okresie dużego wykorzystywania drewna (XVII, XVIII w.) pożądany towar; zbyt w miastach i regionach ubogich w drewno i w zakładach rzemieślniczych takich jak → warzelnie soli lub → huty szkła; rzeki płynące służyły jako tani środek transportu.
- By ułatwić spływ rzeczny zakola rzeki były pogłębiane a naturalne przeszkody usuwane, zakładano sztuczne rowy spławne i zbiorniki wodne; na brzegach lokowano miejsca gromadzenia drewna i łączenia tratw; obok pozostałości budowlanych wskazywane są nazwy róli i lasów jako dawód na spływ rzeczny.
- Duże znaczenie gospodarcze i społeczno-historyczne.

- Transport de lemne pentru foc și construcții pe râuri și părâuri sub formă de a) a plutelor nelegate („plutărit sălbatic” mai cu seamă a lemnelor de foc) și b) a plutelor lungi, cu trunchiuri legate (plutărit în sens propriu, mai cu seamă cu lemn de construcție). În perioade de penurie de lemne (sec. 17, 18) au fost o marfă foarte solicitată. Desfacere în orașe și regiuni sărace în lemn precum în întreprinderi ca saline sau topitorii de metal. Apele curgătoare au servit drept o cale de transport ieftină.
- Pentru a ușura plutăritul, sectoarele meandrate au fost îndreptate, obstacolele naturale au fost eliminate, au fost construite canale și lacuri pentru acumularea apei. Pe malurile au fost amplasate locuri de strângere și legare a lemnelor. În afara unor resturi materiale, numeroase toponime indică plutăritul istoric.
- Valoare ridicată de atestare a evoluției economice și sociale.

- Транспортування деревини для опалення і будівництва водною дорогою у формі: а) сплавляння дерев, нез'єднаних верхівками (дике сплавляння, дрейфування передовсім деревини для опалення), б) довгої деревини (сплавляння звязаних стовбурів дерев), передовсім як будівельного матеріалу. В часі значного використання деревини (XVII-XVIII ст.) дерево було дуже цінним товаром. Збут проводили в містах і регіонах бідних на деревину, а також використовували в ремеслах, таких як солеварні і виплавлення скла. Ручне сплавляння служило дешевим засобом транспорту.
- Ознака: щоб полегшити сплавляння на поворотах річок, їх поглиблювали, усували природні перешкоди, розташовували штучні сплавні рови і водозберігники. На берегах встановлювали місця згromадження деревини і зв'язування плотів. Поблизу решток цих забудов можна віднайти назви полів і лісів як доказ річкового сплавляння.

48.

Train station

- Railway facility with at least two platforms, where passengers can alight or disembark and freight can be loaded and unloaded; stations emerged in the first half of the 19th century.
- Railway stations and associated buildings are typically located either in or at the edge of settlements; differentiated according to size and form depending on the size of the location, rail routing and the type and amount of goods to be transported.
- High historical value as evidence of transport methods; high heritage value.

Bahnhof**Stacja kolejowa****Stacja kolejowa w Bochni**
(www.smk.rail.pl/relacje/szczucin/index.htm)

- Anlage des Eisenbahnwesens mit mindestens zwei Gleisen, wo Personen ein- und aussteigen sowie Güter be- und entladen werden können; Bahnhöfe entstanden seit der ersten Hälfte des 19. Jh.
- I.d.R. befinden sich Bahnhöfe sowie ihre Empfangsgebäude im und am Rande des Siedlungsbereichs; je nach Ortsgröße, Trassierung, Transportgut und -menge unterscheiden sich Größe und Form.
- Hoher verkehrsgeschichtlicher Zeugniswert sowie Denkmalschutzwert.

Gară**Halta Altina, jud. Sibiu**
(www.transylvaniaexpress.com/agnita/altina.html)

- Amenajare a sistemului feroviar cu cel puțin două linii ferate, unde persoanele pot urca și coborâră iar mărfurile pot fi încărcate și descărcate; gările au luat naștere începând cu prima jumătate a sec. 19.
- De regulă gările și clădirile lor se găsesc la marginea aşezărilor; după mărime, traseul căilor ferate, felul și cantitatea mărfurilor se diferențiază ca mărime și formă.
- Valoare ridicată de atestare a istoriei transporturilor precum și de protecție a monumentelor.

49.

Trip hammer mill

- A pre-industrial plant for the production of wrought iron (iron rods, sheet metal, wire) and items made of iron.
- Initially hydropowered (water wheels), later with steam power, commonly found together with → smelters; common in valleys with sufficient water in ore-rich mountainous regions.
- High historical value as evidence of previous regional economies; high experiential potential (museum).

Hammerwerk**Kowalnia**www.ga.com.pl/pstrazna.htm

- Zakład do produkcji żelaza (stalowe pręty, blacha, drut) i produkujący narzędzia w okresie przedindustrialnym.
- Napędzane początkowo przy pomocy energii wodnej (kolo wodne), później za pomocą par, związane zwykle z → hutniczymi; rozpowszechnione w obfitych w wodę dolinach rzecznych pogórzach.
- Duże znaczenie historyczno-gospodarcze; potencjał (muzeum).

Fierărie, forjă**Fierărie Rimetea, jud. Alba (MET 2007)****Ковальство***Власні фото Бурштинської Христини Василівни*

- Intreprindere pentru producția de fier forjat (bare de fier, tablă, sărmă) și obiecte produse din acestea din timpuri preindustriale.
- Ciocane puse în funcțiune mai întâi pe bază de forță apel (roti de apă), mai târziu cu aburi, adesea asociate unei → uzine metalurgice; răspândite în vîale cu scurgere bogată din munți mijlocii, bogăți în minereu de fier.
- Valoare ridicată de atestare a istoriei economiei, potențial de amintire (muzeu).

50.

Village green

- Communal village square, usually in the centre, formerly used as a cattle pasture, event and meeting venue, or as a place for festivities and dancing.
- Rectangular, round or elongated square; mostly with trees (e.g. lime, maypole-tree) and village → pond used as a cattle watering point, firewater pond or for bathing.
- High historical value as shows former settlement patterns; key characteristic element of rural localities.

Anger**Centrum wsi**

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Gemeinschaftlicher Dorfplatz; meist in zentraler Ortslage; früher genutzt als Viehweide, Veranstaltungs- und Versammlungsort, Tanz- oder Festplatz.
- Rechteckiger, runder oder lang gestreckter Platz; meist mit Bäumen bestanden (z.B. Linden, Tanzbaum) und Dorfteich als → Viehtränke, Feuerlösch- und Badeteich.
- Hoher siedlungsgeschichtlicher Zeugniswert; stark dorfprägend.

Imaș

Imaș la Bierțan, jud. Sibiu (L. Muntean, 2006)

- Wspólnie wykorzystywany plac wiejski. Zwykle centralnie umiejscowiony; wcześniej użytkowany jako pastwisko, miejsce rozrywki, miejsce zgromadzeń, scena taneczna lub plac, na którym odbywały się festyny.
- Kształt placu prostokątny, ovalny lub liniowy, zwykle z występującymi wokół drzewami (np. lipami) i stawem wiejskim, pełniącym funkcję → wodopoju dla bydła, zbiornika przeciwpożarowego i kapeliska.
- Ważne świadectwo historycznego osadnictwa; mocne oddziaływanie na obraz wsi.

Міський майдан, центр села

Власні фото Ільків Тараса Ярославовича

- Spółno wикористовуваний сільський майдан. Зазвичай розташований в центрі; раніше використовувався як пасовище, місце розваг, збору громади, танцювальний майданчик або майдан, на якому відбувалися свяtkuvannya.
- Ознака: прямокутний, овальний або витягнутий за форму майдан, звичайно оточений деревами, напр., липами із сільським ставом, який виконував функцію водопою для худоби, був протилежним водозбирником і слугував для купання.

51.

Viticulture

- Wine growing ("Vitis vinifera") in vineyards in warm moderate areas with favourable local climate (often southerly orientation); widespread in Thuringia since the 12th century, spread by the Cistercian monks and other monasteries; heyday in the Late Middle Ages and the early modern era; wine was a popular beverage; declined in the 17th and 18th centuries as a result of climatic, ecological and economic reasons.
- Relicts of viticulture such as vineyard terraces with dry walls, vineyard cottages, earth and root cellars, including occurrences of "bioindicator plants" such as Common Rue ("Ruta graveolens") and common grape vine ("Vitis vinifera"); also indicated by field and place names.
- High cultural and historical value; high ecological potential; former vineyards often marked in historical maps.

Weinbau**Produkcja wina**

Fot. J.M. Pijanowski 2007

- Anbau der Weinrebe ("Vitis vinifera") auf Weinbergen in warm gemäßigten Lagen mit günstigem Lokalklima (oft südliche Exposition); Verbreitung in Thüringen seit dem 12. Jh. durch die Zisterzienser und andere Klöster; Blütezeit im späten Mittelalter und in der frühen Neuzeit; Wein war damals Volksgetränk; Niedergang im 17. und 18. Jh. aus klimatischen, ökologischen und wirtschaftlichen Gründen.
- Relikte des Weinbaus wie Weinbergsterrassen mit Trockenmauern, Weinbergshäuschen, Erd- und Felsenkeller; auch Vorkommen von „Zeigerpflanzen“ wie Weinraute ("Ruta graveolens") und Echte Weinrebe ("Vitis vinifera"); Flur- und Ortsnamen.
- Hoher kulturhistorischer Zeugniswert; hohes ökologisches Potenzial; Erfassung ehemaliger Weinberge mit historischen Messtischblättern.

Viticultură

Vie la Lechința, jud. Bistrița-Năsăud (FH Erfurt, 2007)

- Cultivarea viței de vie ("Vitis vinifera") în vîi, în poziții însorite cu microclimat local favorabil (adesea pe expoziții sudice); răspândire în Thuringia începând cu sec. 12, datorită călugărilor de ordinul Citeaux și a altor mănăstiri; perioada de înflorire în evul mediu târziu și la începutul epocii moderne; vinul în acea perioadă a fost o băutură populară; decădere în sec. 17 și 18 din motive climatice, ecologice și economice.
- Relicte ale viticulturii: terase de vîi cu ziduri de piatră, căsuțe de vîi, pivnițe în pământ și stîncă; plante idndicatoroare ca „Ruta graveolens“ și „Vitis vinifera“; toponime.
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria culturii; potential ecologic ridicat; studierea fostelor vîi cu ajutorul hărților și planurilor istorice.

Виноробство

Власні фото Процук Михаїла Теодоровича

- Вирощування винограду ("Vitis vinifera") на схилах гір зі сонячної сторони з локально теплим кліматом (часто південна експозиція схилу); було поширене в Тюрингії від XII ст. цистерсонами та іншими орденами, розквіт отримало в пізньому середньовіччі і в новітніх часах; вино було популярним трунком; втрати в XVII і XVIII ст. викликані кліматичними, екологічними і господарськими змінами.
- Ознака: рештки, що свідчать про вирощування винограду: терасовий обробіток на схилах гір з мурами, земляними і скельними півницями і поява «рослин для прикраси», таких як ruta винова ("Ruta graveolens") і виноград ("Vitis vinifera"); назви полів і місцевості.

Watermill

- Technological facility powered by water with different functions: milling and pressing (cereals, chaff, woad, bone, etc.), fulling mills (felt manufacturing), tanning mills (tanning), water used to drive → crushing mill, → trip hammer, sawmills, bellows, etc.
- Wooden or iron water wheels, turbines in newer facilities, millponds with weir arrangement for water retention (sluice), dam to regulate water level, millpole (to show the maximum water level), water channel for regulated water supply, often a farm with mill, residential buildings and agricultural outbuildings (stable, barn).
- Cultural and historical value; experiential potential (mill museum).

Wassermühle**Mlyn wodny**

www.rytwiany.com.pl/view.php?id=214

Moară de apă

Moară de apă, Răchitele, jud. Cluj (MET 2007)

Водяний млин

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- Mit Wasserkraft betriebene technische Anlage mit unterschiedlichen Funktionen: Mahl- und Quetschmühlen (Getreide, Häcksel, Waid, Knochen etc.), Walkmühlen (Filzherstellung), Lohmühlen (Gerbstoffgewinnung), Antrieb von → Poch-, → Hammer-, Sägewerken, Blasebälge etc.
- Hölzerne oder eiserne Wasserräder, in neueren Anlagen Turbinen, Mühleiche mit Wehranlagen (Staubretter, Schütze) zur Wasserspeicherung, Stauwehr zur Regulierung des Wasserstandes, Mahlpfahl (mit Anzeige der maximal erlaubten Aufstauhöhe), Mühlgraben zur Wasserleitung; häufig Gehöft mit Mühle, Wohngebäude und landwirtschaftlichen Nebengebäuden (Stall, Scheune).
- Kulturhistorischer Zeugniswert; Erlebnispotenzial (Museumsmühlen).

- Urządzenie techniczne napędzane siłą wodną posiadające różne funkcje: młyn mielący i rozgniatający (zboże, śrut, olej, mączka kostna itd.), młyny spilniające (produkcja filcu), młyn do rozdrabniania kory dębowej (pozyskiwanie środka do garbowania), napęd → ubijaka, → kowalni, tartaków, miechów kowalskich itd.
- Drewniane lub żelazne koło młyńskie, w nowych obiektach turbinowa, stawy młyńskie zabezpieczeniami (ochrona przed pylem i kurzem) dla magazynowania wody, jaz regulujący poziom wody, pale (wskażujące maksymalne dopuszczalne spiętrzenie wody), rów młyński dla doprowadzenia wody, często zagrody młyńskie, budynki mieszkalne i rolnicze budynki gospodarcze (stajnia, stodoła).
- Znaczenie historyczno-kulturowe; potencjał kulturalny (młyny-muzea).

- Mori acționate prin forța apelor cu modalități tehnice diferite de funcționare: mori de măcinat (cereale, furaje, ulei, gips, oase, pulberăie) și pie (pentru producerea pâslei), mori de tăbăcat (pentru obținerea taninilor), → ţeampuri, fierării, foale, joagăre, pompe de apă etc.
- Roti de moară din lemn sau fier, în instalații mai noi turbine, bălti cu stăvilar pentru acumularea apei, baraj pentru regularizarea nivelului apei (cu indicarea nivelului maxim de acumulare), sănt de moară pentru aducția unea apei, adesea gospodărie cu moară, casă de lcouit și clădiri anexe (grajd, sură).
- Valoare de atestare de istoria culturii; potențial de atragere (mori de muzeu).

Wayside shrine

- Shrine made of stone or wood for prayer and worship, for worship of the Virgin Mary or in memory of certain religious events; primarily 17th - 19th century.
- Free standing pillars on the wayside of trails or at scenic points, with religious depictions, often with a crucifix and holy figure; Catholic custom.
- High cultural and historical value.

Bildstock**Kapliczka**

Fot. J.M. Pijanowski 2007

Coloană din piatră

Cruci la Dumbrava (stg.) și Alunișu (dr.), jud. Cluj (N. Baciu, 2007)

Капличка

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- Aus Stein oder Holz gefertigte Säule zur Andacht (Betsäule), Verehrung Marias (Mariensäule) oder zur Erinnerung bestimmter religiöser Ereignisse; vornehmlich vom 17. bis 19. Jh.
- Frei stehend an Wegen und landschaftlich reizvollen Punkten; mit religiösen Darstellungen, oft mit Kruzifix und Heiligenfigur; katholisches Brauchtum.
- Hoher kulturhistorischer Zeugniswert.

- Wolnostojący słup z kamienia lub drewna dla celów nabożeństw (słup modlitewny), uwielbienia Matki Bożej (kapliczki maryjne) lub dla przypomnienia określonych wydarzeń religijnych; zwieszczona od XVII do XIX w.
- Wolnostojące przy drogach lub w miejscowościach szczególnie pięknych krajobrazowo; z malunkami bądź rzeźbami religijnymi, zwykle z krzyżem i figurą świętej/świętego; zwykle katolicki.
- Duże znaczenie historyczno-kulturowe.

- Coloană din piatră sau lemn pentru reculegere (de rugăciune), adorarea Mariei (coloana Mariei), și pentru memorie unei întâmplări religioase deosebite.
- Şasezate liber la marginea drumurilor, și în puncte de atracție peisajistică, cu reprezentări religioase, adesea cu cruce și figură sfântă; în regiuni cu tradiție catolică Apar în spațiu ortodox și greco-catolic al României.
- Valoare ridicată de istorie culturală.

- Встановлений стовп з каменю чи деревини з пофарбованим або вирізьбленим сюжетом релігійного змісту, звичайно з хрестом і фігурою святого/святої; з'явилися у вишуканій формі в часи бароко (біля 1600-1770) для богослужіння і поклоніння Матері Божії (Маріїні каплички), а також для відзначення особливої події релігійного змісту.
- Ознака: на просторі, пов'язаному з католицькими традицією і звичаями; звичайно на перехрестях доріг і в місцях з гарним краєвидом.

Weir

- Structure for overflow-damming and regulating water flow and water level; serves different purposes: navigability, energy production and stabilisation of the river bed (grade stabilisation), irrigation, etc.
- Different types (fixed, mobile, over and underflow weirs), often in conjunction with → watermills, irrigation fields, locks, water power plants.
- Relicts of historical water constructions; experiential potential.

Wehr**Jaz**

www.rzgw.gda.pl/administrowanie1.php?3?p=bialagora

- Bauwerk zur Stauung eines Fließgewässers, dabei kann der Wasserstand reguliert werden; verschiedene Zwecke: Schiffbarkeit, Energiegewinnung, Stabilisierung des Flussbettes, Bewässerung etc.
- Unterschiedliche Bautypen (feste, bewegliche, über- und unterströmbar Wehre); häufig zusammen mit → Wassermühlen, Bewässerungswiesen, Schleusen, Wasserkraftwerken.
- Relikte des historischen Gewässerbau; Erlebnispotenzial.

Stăvilar

Stăvilar și vad la Geaca, jud. Cluj (FH Erfurt, 2007)

- Urządzenie wybudowane dla regulacji poziomu wody w cieku wodnym, regulujące stan wody; różne cele: żeglowność, pozyskiwanie energii wodnej, stabilizacja koryta rzeki, nawadnianie, itd.
- Różne typy budowli (jazy trwale, ruchome, ponad i poniżej strumieniowe); często występują razem z → młynem wodnym, nawadnianymi ląkami, śluzami, elektrowniami wodnymi.
- Relikt historycznych obiektów wodnych, element podnoszący doznanie krajobrazowe.
- Construcție pentru reglementarea nivelului apei într-o apă curgătoare, canal sau balăt; pot avea diferite scopuri: navigabilitate, producția de energie, irigație etc.
- Diferite tipuri de construcție (fixe, mobile, pentru deversare sau subscurgere, adesea împreună cu → mori de apă, poieni irigate, → cluze, → hidrocentrale).
- Relicte ale hidrotehnicii istorice; potențial de amintire.

Шлюз

Власні фото Бурштинської Христини Василівни

- Пристрій для регулювання рівня води у водозбірнику, каналі чи ставі. Може виконувати різні ролі: пароплавство, отримання водної енергії, стабілізація русла ріки, орошування тощо.
- Ознака: різниці в типах будівель (тривалі шлюзи, рухомі, нижчі і вищі від рівня ріки); часто виступає разом з → річковим млином і системами наводнення (?) полів, закладами, що використовують водяну енергію.

Well

- A spring or source with built receptacle or walled holes (borehole, shaft) for the provision of drinking water, water for extinguishing fires as well as other purposes, in its simplest form a basin or watering point made of wood or stone, evidence of wells since the Neolithic times.
- Differentiation between a) deep wells from which water is drawn using technical aids (draw-well, pump) or ascends naturally (artesian wells), b) flowing well, where water flows constantly from a source and is channelled through drains or pipes to where it is needed (e.g. market well); c) cistern wells (rain water storage, for example in castles).
- High cultural and historical value.

Brunnen

Fot. J.M. Pięjanowski 2007

Studnia

- Gefasste Quelle oder ausgemauertes Loch (Bohrung, Schacht) zur Gewinnung von Trink-, Tränk-, Lösch- und Brauchwasser; in einfachster Form Auffangbecken aus Holz oder Stein; seit der Jungsteinzeit belegt.
- Unterscheidung von a) Tiefbrunnen, aus dem das Wasser durch technische Hilfsmittel (Ziehbrunnen, Pumpe) gefördert wird oder selbsttätig aufsteigt (Artesischer Brunnen); b) Laufbrunnen, bei denen ständig Wasser aus Quellen, über Gräben oder Röhren herbeigeführt wird (z.B. Marktbrunnen); c) Zisternenbrunnen (Regenwasserspeicher; zum Beispiel auf Burgen).
- Hoher kulturhistorischer Zeugniswert.

- Ujęcie, źródło lub obudowany otwór (wywiercony, wykopany) dla uzyskiwania wody do picia, pojenia, gaszenia, użytku gospodarczego; najprostsza forma zbiornika z drewna lub kamienia; udowodnione od epoki kamienia.
- Zróżnicowanie na a) studnie glebinowe, z których woda pobiera się za pomocą urządzeń technicznych (wyciągi, bomby) lub samoczynne (studnie artezyjskie); b) ujęcia wody, z których woda ze źródła jest stale transportowana za pomocą rowów lub rur (np. do studni na rynku); c) cysterny (magazynowanie wody opadowej; np. w warowniach).
- Duże znaczenie historyczno-kulturowe.

Fântână

Fântână cu cumpără la Bălcești, jud. Cluj (N. Baciu, 2007)

Колодязь

Власні фото Процик Михайла Теодоровича

- Виїмка, джерело або обкладений отвір (висвердлений, викопаний) для отримання води до пиття, поїння, гасіння, господарського вживання; найпростіші водозбірники обкладені деревиною або каменем; знайдений з часів кам'яної епохи.
- Ознака: поділені на a) колодязі глибокі, з яких воду черпають за допомогою технічних пристрій (витяг, помпа) або з природним витоком (артезіанські колодязі); b) водозбірники, з яких вода з джерела постійно транспортується за допомогою ровів або труб (напр., до криниці на ринку); в) цистерни накопичення води з опадів (напр., в фортецях).

56. **Woodland management, historical**

- Forest grazing for pigs, cattle, horses, sheep, and goats; harvesting of leaves and twigs (→ pollarding) and forest grass for winter feed supply, use as fuel, for weaving (wattle), construction, sawn and chopped wood; production of wood products for home and yard; charcoal wood (→ charcoal burning); peeling of bark to extract tannins, tapping of sap resin, carbon black, pitch, potash, collecting mushrooms, herbs, berries, forest beekeeping; hunting
- Different morphological forest forms e.g. forest grazing: open, park-like forests with large single trees with broad crowns trees and groups of trees ("fodder tree", ancient trees, often with bulging grazing damage); reproduced in "English landscape parks" of the 18th and 19th centuries, rotational bush fallow forest economy, → coppice (regular cutting back at ground level), tanning forest (wood for the production of tanning bark), coppice with standards (mixed-use form of coppice and high forest), high forest (for tree trunks); hunting grounds (→ hunting facilities).
- High historical and cultural value; high ecological potential.

Waldnutzungen, historisch

Użytki leśne, historyczne

Puszcza Niepołomicka
(www.przyrodawieliczka.yoyo.pl/galeria.html)

- Pastwiska leśne dla świń, wołów, koni, owiec i kóz; pozyskiwanie liści i galążek (→ okrzesywanie drzew) jak również trawy leśnej na siano stanowiące paszę zimową; wykorzystywanie drewna opałowego, do wypłatania, do celów budowlanych, do tartaków, dla pozyskania tarcicy; produkcja wyrobów drzewnych dla gospodarstw domowych i na potrzeby produkcji rolnej; przemiana drewna (węgielnicie); pozyskiwanie soków drzewnych, pozyskiwanie żywicy, sadzy, smoły, popiołu węgielnego; zbieractwo grzybów, ziół, jagód; pszczelarstwo leśne; łowiectwo.
- Unterschiedliche morphologische Waldformen wie Hudewald (Waldweide: Offene, parkartige Wälder mit mächtigen breitkronigen Einzelbäumen und Baumgruppen [„Mastbäume“, „Altbäume“, häufig mit wulstigen Verbisssformen]; nachgebildet in den „Englischen Landschaftsparks“ des 18. u. 19.Jh.), Hauberge (Feld-Wald-Wechselwirtschaft), → Niedervald (regelmäßiges bodennahes Abschlagen), Lohewald (Schälwald zur Gewinnung von Gerber-Rinde), Mittelwald (gemischt genutzte Form aus Nieder- und Hochwald), Hochwald (Hochstammnutzung); Jagdschneisen, Jagdsterne (→ Jagdanlage).
- Hoher kulturhistorischer Zeugniswert; hohes ökologisches Potenzial.

Utilizări istorice ale pădurii

Decupajele în proprietăți forestiere din Câmpia Transilvaniei (N. Baciu 2007)

- Pășune în pădure pentru porci, vite, cai, oi și capre; adunarea frunzișului și a crengilor (→ economie prin tăierea crengilor) precum și a ierbii ca rezervă de hrănă pentru iarmă; utilizare ca lemn: de foc, de împletit, de construcție, cherestea, pentru confectionarea obiectelor de uz casnic, pentru mangal (cupitor de mangal); descojirea scoarței pentru extracția taninului, extracție de răsină, negru de fum, gudron, potasă; culegerea ciuperților, ierburiilor, fructelor de pădure; utilizarea albinelor de pădure, a vânătoarei.
- Forme morfologice diferite ale pădurii, ca pădure cu pășune (pădurile deschise, cu caracter de parc, cu arbori singulari sau în grup cu coronament larg ca arbori-catarg, arbori bătrâni, adesea cu forme bulbucate din cauza că au fost roși de animale), remodelate prin parcurile englezesti ale sec. 18 și 19, culturi de rotație pădure - câmp, → pădure joasă (tăieri regulate în apropierea solului), pădure de descojire (pentru tanin), pădure mijlocie (amestec din pădure joasă și înaltă), pădure înaltă (pentru utilizarea triunghiurilor înalte), → linii somiere și stele de vânătoare.
- Valoare ridicată de atestare pentru istoria culturii; potențial ecologic ridicat.